

ДЖЕЙН ЕЪР

Автобиография

ШАРЛОТ БРОНТЕ

BRONTË SISTERS COLLECTION
Отговорен редактор Силвия Великова

N 1. Брулени хълмове – Емили Бронте

N 2. Джейн Еър – Шарлот Бронте

Музеят на сестрите Бронте в Хауърт

КОЛЕКЦИЯ СЕСТРИТЕ БРОНТЕ

ДЖЕЙН ЕЪР

Автобиография

Шарлот Бронте

उससलाउससास डठठरडु®

ДЖЕЙН ЕЪР

Автобиография

ШАРЛОТ БРОНТЕ

Jane Eyre, by Charlotte Bronte, 1847

© ШАМБАЛА, София, 2013

© Наталия Георгиева – превод от английски

© Силвия Великова, Димитър Тонин – превод на стиховете от английски

© Художествено оформление на корицата – Кирил Велчев

Силвия Великова – редактор

Димитър Тонин – коректор

ШАМБАЛА – предпечатна подготовка

ISBN 978-954-319-184-0

Оригинални илюстрации на
Фредерик Хенри Таунзънд
от второто издание на книгата (1897)

На Уилям Мейкпийс Тъкъри!

13 април, 1848.

1

Нямаше как да се разходим този ден. Наистина, поскитахме един час сутринта из голия шубрак, но следобед (когато беше сама мисис Рийд обядваше рано) студеният зимен вятър донесе толкова мрачни облаци, че по-сетнешни мероприятия на открито не бяха възможни.

Зарадвах се – никак не обичах дългите разходки, особено в мразовит следобед като днешния. Най-тежко ми се струваше прибирането въщи в падащия здрач, с премръзнали пръсти, със сърце, натежало от укорите на бавачката Беси, и угнетено от мисълта за физическото превъзходство на Елайза, Джон и Джорджиана Рийд.

Въпросните Елайза, Джон и Джорджиана се бяха скупчили около майка си в гостната. Тя беше полегнала на канапето край камината и заобиколена от любимците си (които в настоящия момент не се караха и не плачеха), изглеждаше напълно щастлива. Аз бях освободена от групата с обяснението, че съжалява, задето ме дели от другите, но докато не чуела от Беси и не се убедила лично, че съвестно се старая да се държа по-дружелюбно и подобаващо за възрастта ми – прямо, естествено и безгрижно – се налага да ме лиши от привилегиите, отредени само за добрите малки дечица.

– Какво съм сторила според Беси? – попитах.

– Джейн, не обичам дребнавите и любопитни хора. А и не подобава на дете да разговаря с възрастните по този начин. Седни някъде тихичко, докато нямаш нещо прилично за казване.

В съседство с гостната имаше малка трапезария, в която се шмугнах. Незабавно се сдобих с книга от библиотеката, като преди това се уверих, че е изпъстрена с картинки. Седнах на пейката под прозореца със свити по турски крака и затваряйки завесата почти плътно, потънах в уединение.

От дясната си страна виждах яркочервените завеси, а от

лявата като преграда се издигаха прозорците, които ме защитаваха, но не ме отделяха напълно от намусения ноемврийски ден. Обръщайки страниците на книгата си, от време на време поглеждах към стелештата се мъгла, мократа ливада и обрулените от вятъра храсталаци, над които скръбният вятър непрестанно навяваше дъжд.

Зачетох се в книгата си – „История на британските птици” от Биуиг. Всъщност самият текст като цяло не беше интригуващ, но не можех с детския си разум да подмина безразлично увода, в който се описваха самотни скали, обитавани единствено от морски птици, и бреговете на Норвегия, набраздени с островчета от най-южната си точка, та чак до северния нос:

*Където Северният океан кипи
около островите голи и сами,
в далечно Туле Атлантикът излива
вълните си връз бурните Хебриди.*

Нямаше как да пропусна и беглото описание на суровите брегове на Лапландия, Сибир, Шпицберген, Нова Земя, Исландия, Гренландия с „необятните арктични поля – изгубени пространства, потънали в мрак, изтъкани от лед и сняг, натрупан през вековните зими до небивали висини, обгръщащи полюса, сбирайки и умножавайки нечовешкия студ”. За това мъртвешки бяло царство бях изградила в съзнанието си изключително впечатляваща представа, мъглява като всичко, родено от детското въображение. Встъпителните думи описваха скала, стърчаща сред разпенено море, разнебитена лодка, захвърлена на безлюден бряг и студена, безчувствена луна, надничаща иззад облаците към потъващите останки.

Не знам какви чувства витаеха в самотния църковен двор с надписаните надгробни плочи, портата, двете дървета, ниския хоризонт, опасан от разнебитена стена и подаващия се лунен сърп, приветстващ настъпването на здрача.

Аз вярвах, че двата кораба, стоящи неподвижно сред спокойното море, са фантоми.

Подминах бързо злия дух, висящ на гърба на крадеца –

той ми вдъхваше неописуем ужас.

Същото се отнасяше и за черното рогато създание, седнало на една скала встрани, изучавайки далечна тълпа, скупчена около бесило.

Всяка картина разказваше различна история и те често изглеждаха мистериозно за моите детски разбирания и чувства, но въпреки това ме интригуваха безкрайно, подобно приказките, които Беси понякога ни разказваше в зимните нощи. Ако беше в настроение, тя ни позволяваше да се разположим около дъската за гладене и докато колосваше воланите на мисис Рийд и къдреше краищата на нощната ѝ шапка, захранваше въображението ни с разкази за любов и приключения, едни взети от приказки, други от балади, а трети, както по-късно открих, идваха от страниците на „Памела“¹ и „Хенри, граф на Морланд“².

С Биуиг в скута си се чувствах по своему щастлива, тревожеше ме единствено опасността от едно нежелано прекъсване, което никак не се забави. Вратата на трапезарията се отвори.

– Хей, досада! – изрева Джон Рийд, но намирайки стаята празна, направи пауза. – Къде, да го вземат мътните, е потънала тя? Лизи! Джорджи! – подвижна на сестрите си – Джейн не е тук. Кажете на мама, че е избягала навън в дъжда, лошо животинче!

Поздравих се, задето бях дръпнала завесата и горещо се молех да не открият скривалището ми. Нямахше опасност Джон Рийд да го стори, тъй като нито зрението, нито мисълта му бяха особено пъргави, но в този именно момент Елайза подаде глава през врата и веднага възкликна:

– Със сигурност е седнала на пейката под прозореца, Джак.

Веднага излязох, ужасена от перспективата да бъда измъкната от гореспоменатия Джак.

¹ „Памела“ е роман на английския писател Самюъл Ричардсън (1689-1761), публикувана през 1740 г. Б.пр.

² „Хенри, граф на Морланд“ е книга на английския духовен деец и теолог Джон Уесли (1703-1791), публикувана през 1781 г. Б.пр.

– Какво искате? – попитах плахо.

– Трябва да кажеш „Какво искате, мастър Рийд?“ – отвърна ми той. – Искам да се приближиш. – Самият той се разположи в едно кресло и с жест ме повика пред себе си.

Джон Рийд беше четиринадесетгодишен ученик, с четири години по-голям от мен, доста едър и здрав за възрастта си, с нечистоплътна кожа, големи крайници и груби черти на кръгловатото си лице. Той често преяждаше, в резултат на което страдаше от жлъчка, погледът му бе премрежен, а бузите – увиснали. В настоящия момент трябваше да се намира в училище, но майка му го беше оставила вкъщи за месец-два, „заради крехкото му здраве“. Учителят мистър Майлс твърдеше, че би се справял отлично и без толкова много сладкиши и бонбони, изпращани му от къщи, но майчиното сърце не прие подобно грубо мнение и предпочете да се задоволи с по-изтънчената мисъл, че жълтеникавата кожа на Джон се дължи на преумора в училище и носталгия по дома.

Джон не изпитваше привързаност към майката и сестрите си, а мен откровено ненавиждаше. Нападаше ме – не два-три пъти седмично или веднъж-дваж през деня – а непрестанно. Така че цялото ми същество изтръпваше при приближаването му. Понякога ужасът, който ми вдъхваше, ме объркваше, защото не можех да се защитя нито от нападките, нито от ударите му. Слугите не желаеха да вземат моята страна, а мисис Рийд оставаше глуха и сляпа за обидите и тормоза, които той ми нанасяше. Понякога го правеше пред очите ѝ, но в почестия случай – в нейно отсъствие.

Както винаги се подчиних машинално на Джон и се приближих към креслото му. Три дълги минути той се плезеше толкова, че езикът му щеше да се откъсне. Очаквайки удара със свито сърце, се замислих за отвращаващата външност на онзи, който щеше да го нанесе. Сякаш прочел тези ми мисли, Джон внезапно силно ме зашлеви. Залитнах, след което отстъпих крачка назад.

– Това е заради нахалството ти оде – каза ми той – както и задето се промъкваш зад завесите и заради безсрамния поглед, с който ме гледаше преди малко, долна твар!

Толкова бях свикнала с обидите на Джон, че дори не ми

хрумна да им отвърна, мислех само за шамара, който неминуемо щеше да ги последва.

– Какво правеше зад завесата?

– Четях.

– Покажи ми книгата.

Пристъпих към прозореца и я повдигнах, за да я види.

– Не ти е работа да пипаш книгите ни. Майка казва, че си зависима от нас, понеже баща ти не ти е оставил и стотинка. Би трябвало да просиш по улиците, вместо да живееш с децата на благородник и да се храниш и обличаш на разноските на майка ми. Ще те науча аз тебе как се тършува из книгите ми, тъй като те са мои, както и цялата къща – или поне ще бъдат след няколко години. Марш при вратата, далеч от прозорците и огледалото.

Така и направих, тънейки в неведение за замисъла му, но щом го видях да се прицелва с книгата, инстинктивно се дръпнах встрани в уплаха си. За жалост обаче не бях достатъчно пъргава – томчето ме уцели и падайки ударих главата си във вратата. Последва остра болка, а раната ми започна да кърви. Ужасът ми премина върхната си точка, а на негово място други чувства взеха превес.

– Жестоко момче! – изкрещях – По-лош си от убиец, от надзирател на роби, от римските императори!

Бях чела „Историята на Рим“ от Годсмит и имах изградено мнение за Нерон, Калигула и другите императори. Тайничко правех паралели между тях и Джон, но никога не ми беше хрумвало да ги кажа на глас.

– Какво?! – изрева той. – За мен ли се отнасяше това? Чухте ли я, Елайза и Джорджиана? Дали пък няма да се оплача на майка? Но първо...

Той се затича презглава към мен и усетих как ме сграбчи за косата и рамото, толкова беше отчаян. Виждах в негово лице тиранин и убиец. Струйка кръв се стече по врата ми и изпитвах невообразима болка. Тези чувства надделяха над страха и отвърнах на удара като обезумяла. Не знаей какво точно съм сторила, но той се разкрещя с все сила. Подкреплението не закъсня – Елайза и Джорджиана изтичаха да доведат мисис Рийд, която беше последвана от Беси и прислужницата Абът,

които ни разтърваха и неодобрително заговориха:

– Божичко! Колко яростно нападна мастър Джон!

– Виждали ли сте подобно настървение?

А мисис Рийд додаде:

– Заключете я в червената стая.

Незабавно четири ръце ме сграбчиха и понесоха нагоре.

2

През целия път се съпротивлявах – нещо крайно нетипично за мен, тъй като знаех, че влошава и без това лошото мнение на Беси и мис Абът за мен. Истината е, че бях, както биха казали французите, не на себе си. Бях напълно наясно, че моментното ми избухване щеше да ми довлече още по-тежко наказание и като всеки разбунтувал се роб, бях готова в отчаянието си да стигна до крайност.

– Дръжте ръцете ѝ, мис Абът. Като дива котка е.

– Какъв срам! – извика прислужницата. – Шокиращо поведение, мис Еър, да нападате така един млад джентълмен, сина на благотетелката си, младия си господар.

– Как тъй ще ми е господар? Да не би да съм слугиня?

– Дори по-малко, тъй като с нищо не се отплащаш за добрините към теб. Седни там и помисли над лошата си постъпка.

Вече ме бяха завели до посочената от мисис Рийд стая и ме бутнаха върху един стол. Първоначалният ми инстинкт беше да отскоча като пружина, но два чифта ръце на мига ме приковаха надолу.

– Ако не седиш кротко, ще трябва да те завържем. – каза Беси. – Мис Абът, дайте ми жартиерите си, моите ще ги скъса за секунди.

Мис Абът се обърна, за да освободи якия си крак от тъй необходимия му жартиер. Това приготвление за връзването ми, в добавка към което вървеше ново и още по-голямо унижение, секна леко устрема ми.

– Не ги сваляйте, няма да мърдам – викнах аз и за да потвърдя думите си се хванах с ръце за стола.

– Мисли му, ако лъжеш – каза Беси и щом се увери, че съм се успокоила, разхлаби хватката си. Двете с мис Абът застанаха със скръстени ръце, а в недоверчивите им погледи ясно се четеше скептичното им отношение към моя здрав разум.

– Досега не е правила така – каза накрая Беси, обръщайки се към Абигейл.

– Но явно ѝ идва отвътре – беше нейният отговор. – Често съм казвала на мисис мнението си за това дете и тя е напълно съгласна с мен. Това е подмолно създание – никое дете на нейните години не е толкова потайно.

Беси не ѝ отвърна, вместо това след кратка пауза се обърна към мен:

– Трябва да сте наясно, мис, че сте задължена на мисис Рийд, задето ви гледа. Ако реши да ви изгони, ще трябва да отидете в приюта за бедни.

Не знаех как да реагирам на тези думи, макар да не ми бяха непознати – първите ми детски спомени са за подобни подмятания. Непрестанното натякване за зависимото ми положение звучеше в ушите ми като монотонно бучене – неясно и неразбираемо, но много болезнено. Мис Абът се присъедини:

– Не бива да се смяташ за равна на госпожиците и господаря, понеже майка им позволява да играеш с тях. Когато пораснат, те ще имат много пари, за разлика от тебе, затова трябва да бъдеш смирена и да се стараеш да им угаждаш.

– Казваме ти всичко това за твое добро – додаде Беси със смекчен тон. – Трябва да се опиташ да бъдеш полезна и приятна и може би тогава ще се почувстваш у дома си, но станеш ли импулсивна и груба, мисис положително ще те отпрати.

– Освен това Господ ще я накаже – каза мис Абът. – Ако смъртта я покоси наред някой от гневните ѝ изблици, къде ще отиде тогава? Хайде, Беси, да я оставим. Не бих искала да съм на нейно място. Щом останете насаме, си кажете молитвите, мис Еър. Ако не се покаете, зъл дух ще дойде през комина и ще ви отведе.

Двете излязоха, заключвайки вратата след себе си.

Червената стая беше квадратна спалня, която почти не се

използваше по предназначение. Всъщност никога, ако не бяха редките случаи, когато посетителите в Гейтсхед Хол бяха толкова много, че се налагаше да оползотворят всички налични легла. Въпреки това тя бе най-голяма и величествена от всички помещения в имението. В средата, подобно на олтар, се издигаше масивно махагоново легло с тежки червени завеси; двата прозореца, чиито транспаранти бяха винаги смъкнати, бяха наполовина закрити от фестони, направени от сходна драперия; килимът беше червен, както и покривката върху нощната масичка; стените бяха в мек бежов цвят със съвсем лек розов оттенък; гардеробът, тоалетката и столовете бяха от солиден тъмен махагон. На този мрачен фон ярко се открояваха снежният матрак и възглавници, покрити с искрящо бяла марсилска кувертюра. Малко по-незабележимо беше мекото бяло кресло, разположено близо до горната част на леглото, което в детските ми очи изглеждаше като блед трон.

Стаята беше хладна, тъй като там рядко се палеше огън, поради отдалечеността от детската стая и кухнята, и беше призрачно тиха, а тъй като рядко някой пристъпваше прага ѝ, беше изпълнена с особена тържественост. Единствено прислужницата влизаше в неделя, за да избърше насъбралия се през седмицата прах. Самата мисис Рийд също влизаше понякога, за да провери съдържанието на едно тайно чекмедже в гардероба, където съхраняваше документите и бижутата си, както и малък портрет на покойния си съпруг. Именно там се криеше разковничето на тайната защо червената стая беше така пуста, въпреки своя разкош.

Мистър Рийд бе починал преди девет години в тази стая, пак в нея бе проведено бдението, следователно ковчегът му също беше изнесен именно оттам и от него ден насетне в стаята витаеше един осезаем дух, който я превръщаше в мрачна обител и я предпазваше от чести посещения.

Беси и мис Абът ме оставиха прикована към нисък диван до мраморната камина, точно срещу леглото. От дясната ми страна се извисяваше тъмният гардероб, в чиито врати се меняха разкривени отражения, а отляво се изправяха прозорците. Огледалото на тоалетката помежду им отразяваше самотното величие на леглото и цялата стая. Не бях сигурна да-

ли вратата беше заключена и щом се осмелих да стана от мястото си, първо изтичах да проверя. За жалост моят затвор беше сигурен. Връщайки се, без да ща, надникнах в отражението на огледалото. Всичко изглеждаше още по-студено и мрачно, а взиращата се в мен малка фигурка с бледо лице и очи, искрящи от страх, която единствена се движеше в замрялата стая, ми заприлича на истински дух, като дяволитите фантоми от разказите на Беси, които изскачат пред окъснените пътници от обрасли долчинки наред пущинака. Върнах се на мястото си.

Суеверието се прокрадваше в сърцето ми, но не го бе обзело изцяло. Кръвта ми все още кипеше с яростта на разбунтувал се роб и в съзнанието ми се завъртя калейдоскоп от горчиви спомени, преди да потръпна от мрачното настояще.

В обърканото ми съзнание като в размътен кладенец едно след друго се преливаха всички безчинства на Джон Рийд, гордото безразличие на сестрите му, ненавистта на майка му и безучастието на прислугата. Защо все аз страдах и се страхувах, вечно бивах обвинявана и осъждана? Защо бяха все недоволни от мен? Защо не можех да спечеля ничие благоволение? Елайза, която беше своенравна и егоистична, получаваше уважение. Разглезената Джорджиана имаше хаплив език и нахално поведение, но въпреки това беше всеобща любимка. Красотата, розовите ѝ страни и руси къдри компенсираха всичките ѝ недостатъци. Никой не смееше да накаже Джон, когато извиваше вратовете на гълъбите, убиваше малките пилета, насъскваше кучетата срещу овцете, късаше чепките на лозите и прекършваше стъблата на най-хубавите растения в оранжерията. Освен това наричаше майка си „старо момиче“, чат-пат я ругаеше за тъмната ѝ кожа, макар да бе същата като неговата, безцеремонно пренебрегваше желанията ѝ, доста често съсипваше копринените ѝ рокли и въпреки всичко продължаваше да е „малкото ѝ съкровище“. Аз не можех да си позволя какъвто и да било пропуск – стремах се да изпълнявам съвестно задълженията си, за което от зори до обед и от обед до здрач ме наричаха непослушна, мързелива, мрачна и потайна.

Главата все още ме болеше и раната ми кървеше. Никой не бе порицал Джон за жестокия удар, който ми нанесе, но тъй

като в опит да предотвратят последващо насилие от негова страна го бях нападнала, бях позорно заклемена.

Разумът ми казваше, че това не е редно. Непоносимото страдание ме тласна към единственото според мен вярно решение, което в момента бях достатъчно силна да взема – да избягам или ако това беше невъзможно, да умра от глад и жажда.

В какви мъки се гърчеше душата ми този следобед! В объркания ми мозък се стрелкаха разнопосочни мисли, докато сърцето ми неудържимо се бунтуваше! И цялата тази вътрешна борба се водеше в пълно неведение защо съм в подобно положение! Не можех да отговоря на едничкия въпрос, който не спираше да ме тормози – *защо* трябваше да страдам така. От дистанцията на изминалите, без да споменавам точно колко години, вече ясно виждам отговора.

Не се вписах добре в Гейтсхед Хол – не приличах на никой друг от обитателите му, нямаш нищо общо с мисис Рийд и с децата ѝ. Всъщност ненавистта помежду ни беше взаимна. Те не се чувстваха длъжни да се отнасят топло със създание, което не одобряваше никого от тях и им беше пълна противоположност по темперамент, качества и интереси, и на всичко отгоре не можеше да им е полезно по никакъв начин. Освен това, аз хранех искрено възмущение към тяхното отношение и неодобрение към разбиранията им. Зная, че ако бях по-жизнерадостно, разумно, безгрижно и игриво дете, нищо, че се намирах в същото положение, мисис Рийд щеше да понася присъствието ми по-лесно, децата ѝ щяха да се държат с мен другарски, а прислужниците нямаше да са толкова склонни да ме изкарват изкупителна жертва.

Дневната светлина бавно се изцеждаше от червената стая с приближаването на края на облачния зимен ден. Чувах как дъждът плющи в прозореца в коридора, а вятърът свисти в комина. Малко по малко се вкочаних и тогава куражът ме напусна. Обичайните за мен чувства на унижение, колебание и дълбока депресия угасиха тлеещата ми ярост. В ушите ми всички думи, които бях казала, звучаха лошо, каквато явно бях и аз самата. Мисълта да умра от глад започна да ми изглежда смехотворна – със сигурност това беше престъпление, бях ли

способна да го извърша? Нима църковното гробище можеше да е примамлив дом? Знаех, че на такова място лежи мистър Рийд и спомняйки си за него, страхът ми нарасна. Не можех да си го спомня, но знаех, че ми е кръвен роднина – брат на майка ми, и че още невръстна ме бе приютил в дома си. Знаех също и че в последните си мигове бе накарал мисис Рийд да обещае, че ще ме отгледа на равна нога с децата си, обещание, което тя вероятно спазваше, доколкото ѝ бе възможно. Но нима можеше да хареса една натрапница, с която не я свързваше нищо след смъртта на съпруга ѝ? Едва ли ѝ е било приятно да се обвърже с обещанието да замести родителите на едно странно дете, което не бе способна да обича, и непрекъснато да вижда тази бяла врана натрапена в малкото ѝ семейство.

Една мисъл се загнезди в съзнанието ми. Никога не съм се съмнявала, че ако мистър Рийд беше жив, щеше да се отнася с мен по-мило. Гледайки бялото легло и мрачните стени, хвърляйки от време на време поглед към премреженото огледало, си спомних какво бяха чувала за мъртвите, които не намират покой в гроба, тъй като последното им желание не е спазено, а се връщат на земята, за да накажат провинилите се и да отмъстят за онеправданите. Вярвах, че духът на мистър Рийд, тормозен от лошото отношение към племенницата му, може да се върне от сегашната си обител и да се възправи срещу тях. Избърсах сълзите си и приглуших риданията в уплаха, че свръхестествен глас може да ме утеши или свят образ да се приближи състрадателно към мен. Макар самата мисъл да бе успокоителна, сбъдването ѝ ме ужасяваше, затова вложих всичките си сили, за да я потисна. Наложих си да бъда твърда. Вдигнах глава, отмятайки един кичур коса от лицето си и опитах да огледам стаята смело. Именно в този момент видях светлина на стената. Запитах се дали не е лунен лъч, проникнал от някоя пролука. Колкото и да ми се щеше, не можех да отговоря положително – лунната светлина е неподвижна, а тази, която видях, се въртеше. Докато се взирах в нея, тя се плъзна по тавана и затрептя над главата ми. Сега съм готова да се закълна, че това по всяка вероятност беше отблясъка на фенер, но в онзи момент нервите ми бяха така изопнати, че с готовност реших, че виждам послание от отвъдното. Сърцето

ми заби лудо, обляха ме горещи вълни, а ушите ми забучаха, а бученето ми прозвуча като пърхане на криле. Почувствах, че нещо ме доближава и усетих как се задушавам. Не издържах – втурнах се към вратата и отчаяно разтърсих дръжката. От другия край на коридора се чува стъпки и ключалката превъртя, за да пусне в стаята Беси и Абът.

– Мис Еър, болна ли сте? – запита Беси.

– Какъв ужасяващ шум! Цялата ме разтърси! – възкликна Абът.

– Пуснете ме! Искam да отида в детската стая! – проплаках аз.

– Защо? Ранена ли сте? Видяхте ли нещо? – настоя Беси.

– Видях светлина и помислих, че призрактът ще дойде – бях хванала ръката на Беси и тя не се отдръпна.

– Нарочно е изкрещяла – каза Абът с отвращение. – И какъв писък нададе! Да я болеше нещо, би било оправдано, но тя просто е искала да ни доведе тук. Знам всичките ѝ номера.

– Каква е тази врява? – безапелационният въпрос дойде от мисис Рийд, която се зададе по коридора с развята нощница. – Беси, Абът, мисля, че наредих Джейн Еър да стои в червената стая, докато аз не я пусна.

– Мис Джейн плачеше много силно, мадам – каза Беси умолително.

– Остави я – беше коравосърдечният отговор. – Пусни ръката на Беси, дете. Няма да се измъкнеш така лесно. Ненавиждам лукавството, особено у децата. Длъжна съм да те науча, че тези номера не минават. Ще останеш тук с час по-дълго и ще бъдеш пусната само и единствено при условие, че си напълно покорна и кротка.

– Лельо, смилете се! Простете ми! Няма да издържа, накажете ме по друг начин! Ще умра, ако...

– Тихо! Това поведение е отвратително! – без съмнение тя наистина го вярваше. Тя ме виждаше като коварна смесица от пагубни страсти, зъл дух и опасно лицемерие.

Изморена от моите истерични хлипания, мисис Рийд безпардонно ме бутна обратно в стаята и заключи вратата. Скоро след като си тръгна, провидението прояви милост към мен и аз изпаднах в безсъзнание.

Когато се събудих, видях пред себе си ужасна червена светлина, препречена от черни решетки. Чух далечни гласове, сякаш заглушени от порива на вятър и ужасът и несигурността замъгляваха сетивата ми. Не след дълго усетих, че някой ми помага да седна с нежност, с каквато досега не се бяха отнасяли към мен. Положих глава на възглавницата или на нечия ръка и се отпуснах.

Само след пет минути объркването ми изчезна – осъзнах, че съм в собственото си легло, а червената светлина идва от огъня в детската стая. На масата гореше свещ, а Беси стоеше край леглото ми с леген в ръка. Един мъж седеше близо до възглавницата ми и се беше надвесил над мен.

Изпитах неописуемо облекчение, успокояващо усещане за сигурност от присъствието на непознат в стаята – някой различен от домашните в Гейтсхед, който не беше близък на мисис Рийд. Отвърнах глава от Беси (макар присъствието ѝ да не ми бе чак така противно, както това на Абът) и заразглеждах лицето на господина. Познавах го – беше мистър Лойд, аптекярят, който мисис Рийд понякога викаше за болните прислужници; за себе си и децата си тя винаги осигуряваше лекар.

– Кой съм аз? – попита ме той.

Промълвих името му и протегнах ръка, която той пое с усмивка:

– Мисля, че ще се разбираме добре.

Мистър Лойд ме положи да легна, след което се обърна към Беси с инструкции да не ме притесняват през нощта. След още няколко указания и обещание да се отбие на следния ден, за мое най-голямо съжаление той си тръгна. Чувствах се така защитена, докато седеше край леглото ми. Щом вратата хлопна зад гърба му, стаята помръкна и сърцето ми потъна, натежало от мъка.

– Спи ли ви се, мис? – меко запита Беси.

Отговорът едва се отрони от устните ми, тъй като се боях да не прозвучи грубо.

– Ще опитам.
– Искате ли нещо за пиене или ядене?
– Не, благодаря, Беси.
– Тогава смятам да си лягам, тъй като минава полунощ.
Извикайте ме, ако ви трябва нещо през нощта.

Учтивостта ѝ ме подтикна да задам следващия си въпрос:

– Беси, какво ми е? Болна ли съм?
– Прилоша ти от плач в червената стая. Несъмнено скоро ще се справиш.

Беси отиде в стаята на прислугата, която се намираше съвсем близо и ясно я чух да казва:

– Сара, ела да спиш с мен в детската стая. Не смея да оставя това бедно дете само през нощта. Толкова странен припадък беше нейният, чудя се дали е видяла нещо. Мисис беше твърде строга този път.

Сара дойде с нея и двете си легнаха, шепнейки повече от час, преди да заспят. От откъслечните реплики, които достигаха до ушите ми, успях да разбера за какво си говореха.

– Някаква фигура, цялата в бяло, минала покрай нея, след което изчезнала.

– С голямо черно куче по петите.
– Три силни почуквания по вратата...
– Светлина в църковния двор, точно над гроба му...

Накрая стаята притихна, свещта и огънят също изгаснаха. За мен тези часове на нощно бдение бяха изпълнени със страх, какъвто само децата могат да изпитват.

Този инцидент не доведе до някаква тежка или продължителна болест, пострадаха единствено нервите ми, които са разклатени и до днес. Да, мисис Рийд, дължа ви безброй душевни терзания, но трябва да ви простя, понеже вярвахте, че късайте сърцето ми, изкоренявате моите недостатъци.

На следващия ден по обед седях увита в шал в детската стая. Физически се чувствах слаба и изтощена, а психиката ми беше толкова разстроена, че от очите ми непрекъснато капеха сълзи. Съзнавах, че въпреки всичко трябва да съм щастлива, тъй като не се мяркаше никой член на семейство Рийд – всички бяха излезли на разходка с каретата.

Абът също не беше наоколо – шиеше в друга стая, а Беси, шетайки насам-натам, се обръщаше към мен от време на време с непривична любезност. Тъй като бях свикнала да чувам непрестанни укори и никой да не оценява труда ми, трябваше да се чувствам като в рая, но истината е, че нервите ми бяха така разбити, че нито спокойната обстановка, нито дребните всекидневни удоволствия можеха да ме отпуснат.

Беси дойде от кухнята с парче пай в ръка, поставено в порцеланова чиния, върху която с ярки цветове беше изрисувана райска птица, гнездяща сред клонки и розови пъпки, която обикновено извикваше в мен особено възхищение. Често бях искала разрешение само да я подържа в ръце, за да я разгледам отблизо, но подобна привилегия винаги ми бе отказвана. Скъпоценната съдинка сега се озова върху коленете ми с искрена молба да изям вкусния сладкиш в нея. Това беше закъсняла благосклонност, както и всички други, които така дълго са били лелеяни, но винаги са оставали недостъпни! Не можех да изям пая, а перата на птицата и цветята ми се струваха неестествено бледи, затова бутнах и двете настрани. Беси ми предложи книга и самата дума ми поддържа стимулиращо, така че я помолих да ми донесе „Пътешествията на Гъливер“ от библиотеката, която с удоволствие бях чела и препрочитала милион пъти. Смятах всичко написано там за чиста монета и по тази причина ме вълнуваше повече от приказките. След като напразно търсих елфи сред листака, цветята, гъбите и обраслите с бръшлян стени, приех горчивата истина, че те всички бяха заминали от Англия към някоя дива страна с гъсти, девствени гори, слабо населена с хора, но за сметка на това бях убедена в съществуването на Лилипутия и Страната на великаните³, както и че някой ден със собствените си очи ще видя малките полета, къщички и дървета, дребните хорица и техните малки крави, овце и птици в едното царство, както и високите колкото гора царевични ниви, огромните мастифи и чудовищни котки на върлинестите хора от другото. И въпреки това щом усетих ценното томче в ръцете си и потърсих из

³ Измислени страни от сатиричния роман на Джонатан Суифт (1667-1745) „Пътешествията на Гъливер“. Б.пр.

илюстрациите му магията, която винаги съм усещала да струи от тях, всичко ми се стори зловещо и мрачно. Великаните ми приличаха на съсухрени таласъми, пигмеите се превърнаха изведнъж в зловни дяволчета, а в Гъливер внезапно видях самотен странник, скитащ из най-опасните земи. Не смеех да продължа да чета, затова затворих книгата и я поставих на масата до недокоснатия пай.

Беси вече беше приключила с чистенето и отвори едно чекмедже, в което държеше копринени и сатенени парцалчета, и започна да прави ново боне за куклата на Джорджиана, припаяйки си:

*„В дните, когато като цигани скитахме,
преди много много време.“*

Често бях слушала в захлас тази песен, но макар гласът на Беси сега да звучеше пак така меко, в мелодията долавях неопишуема тъга. Улисана в работата, понякога тя пееше припева толкова бавно и протяжно, сякаш изпълняваше печален погребален химн. Следващата балада, която запя, прозвуча в ушите ми още по-горестна от предходната.

*Стъпалата ми уморени, раменете ми също,
дълъг е пътят, планините са диви.
Скоро ще падне здрач безлунна и мрачна
на пътя на сирачето бедно.*

*Защо ме прогониха далеч и самотно
из тия скали, разпилени безредно?
Хората зли са, но ангели бдят
над сирачето бедно.*

*Далечен и нежен бризът повява,
облаци няма, звездите са ярки.
Бог в милостта си защита ми дава,
комфорт и надежда на сирачето бедно.*

Дори и да падна от разрушения мост,

*или от светлини фалшиви подведена в блатата
дори и тогава Отче, с обещание и благословия
вземи до гърдите си сирачето бедно.*

*Макар че подслонът
и родът са разбити,
Небето домът е, почивка ме чака,
че Бог е приятел на сирачето бедно.*

– Не плачете, мис Джейн – каза Беси, щом приключи. Със същия успех можеше да каже на огъня да не гори, но откъде можеше да знае на какви терзания бях подложена. Преди обед мистър Лойд се отби отново.

– Нима вече си на крака? – изненада се той с влизането.
– Е, как е тя?

Беси отвърна, че се възстановявам добре.

– В такъв случай трябва да е по-жизнена. Ела тук, мис Джейн, нали така е името ти?

– Да, сър, Джейн Еър.

– Плакала си, мис Джейн Еър. Ще ми кажеш ли защо? Боли ли те някъде?

– Не, сър.

– Сигурно плаче, задето не излезе с каретата заедно с госпожиците – намеси се Беси.

– Не вярвам! Смятам, че е надраснала подобни детинщини.

И аз смятах така, а и самолюбието ми беше наранено от фалшивото обвинение, затуй отвърнах припряно:

– В живота си не съм плакала за подобно нещо, пък и мразя да се разхождам с карета. Плача, защото съм нещастна.

– Срамота, мис – извика Беси.

Добрият аптекар леко се озадачи. Стоях пред него, а той беше вперил поглед в мен. Очите му бяха малки и сиви, немного умни, но доста проникателни; чертите на лицето му бяха остри, но добродушни. Преценявайки ме бавно, той запита:

– От какво се разболяхте вчера?

– Падна – намеси се Беси.

– Паднала, че тя не е бебе. Нали може да върви, сигурно

е на осем-девет години.

– Блъснаха ме – отговорът се изтръгна от гърдите ми под напора на наранената ми гордост. Докато мистър Лойд смръкваше от енфието си додадох – Но не от това се разболях.

Докато връщаше кутийката на колана си се чу звънеца за обяда на прислугата, който той разпозна:

– Май викат вас, бавачке. Може да слезете, аз ще смърям мис Джейн, докато се върнете.

Беси определено предпочиташе да остане, но нямаше как да не отиде – точността при хранене беше строго съблюдавана в Гейтсхед Хол.

– Ако не си се разболяла от падането, от какво тогава? – продължи с въпросите мистър Лойд след излизането на Беси.

– Затвориха ме в стая, в която нощем витае призрак.

Видях как мистър Лойд се мръщи и усмихва едновременно.

– Призрак! Значи все пак не си толкова пораснала. Боиш ли се от призраци?

– Само от призрака на мистър Рийд. Той умря в тази стая и в нея беше бдението му. Нито Беси, нито някой друг се осмелява да пристъпи прага ѝ нощем. Беше жестоко да ме затворят там сама без свещ. Едва ли някога ще го забравя.

– Глупости! Това ли те прави нещастна? Сега страх ли те е на дневна светлина?

– Не, но нощта скоро ще настъпи, а и съм нещастна по ред други причини.

– Какви са тези причини? Можеш ли да ги назовеш?

Как копнеех да отговоря на този въпрос, но колко трудно бе да формулирам отговора си! Децата са чувствителни, но не умеят да анализират чувствата си, а дори частично да успеят да го направят, не могат да ги изразят с думи. Но тъй като се тревожех да не пропиля тази първа и единствена възможност да споделя мъката си, след кратко мълчание съумях да дам незадоволителен, но сравнително верен отговор.

– На първо място нямам баща и майка, нито братя и сестри.

– Но имаш любяща леля и братовчеди.

Отново се поколебах, след което объркано отвърнах:

– Джон Рийд ме повали, а леля ми ме заключи в червената стая.

Мистър Лойд повторно смръкна от енфиеето си.

– Не намираш ли Гейтсхед Хол за много красив дом? Не си ли благодарна да живееш на такова прекрасно място?

– Това не е мой дом, сър. А и Абът казва, че имам по-малко право и от прислугата да живея тук.

– Не може да си толкова глупава, че да искаш да напуснеш тази къща.

– Ако имах къде да отида, с удоволствие бих си тръгнала. Но няма как да напусна Гейтсхед, докато не порасна.

– Може би не е тъй, кой знае... Имаш ли други роднини, освен мисис Рийд?

– Доколкото зная не, сър.

– Някого по бащина линия?

– Не знам. Веднъж попитах леля, а тя каза, че е възможно да съществуват някои бедняци Еър, за които не ѝ е известно.

– Би ли искала да отидеш при тях?

Замислих се. За възрастните бедността е страшна, но децата повече се ужасяват от нея. Те нямат представа за достойния, индустриален труд, а правят асоциации само с дрипи, недоимък, студ, лоши обноски и пороци. За мен бедността бе синоним на позор.

– Не бих искала да живея при бедни хора – отговорих накрая.

– Дори и ако се отнасят добре с теб?

Поклатих глава. Не проумявах как може бедняците да са добри, нито исках да се науча да говоря и да се държа като тях. Страх ме беше, че ще остана необразована и ще стана като някоя от онези жени, които бях виждала да кърмят децата си или да перат дрехите си пред къщите в селото. Не бях толкова смела, че да платя такава цена за свободата си.

– Толкова ли са бедни роднините ти? Не работят ли?

– Не знам. Леля казва, че ако изобщо имам роднини, сигурно са някои просяци. Не би ми се искало да прося.

– А какво мислиш за училището?

Отново се замислих. Представата ми за училище беше

твърде бегла. Беси понякога казваше, че там момичетата носят колосани яки, седят на чинове и са изключително благовъзпитани. Джон Рийд мразеше училището си, но той не беше мерило за нищо и макар представите на Беси за училищната дисциплина, добити от младите дами в семейството, където бе живяла преди да дойде в Гейтсхед, да бяха отблъскващи, постиженията на същите тези млади дами успяваха да ме заинтригуват много. Тя гордо показваше красиви пейзажи и натюрморти, рисувани от тях, обясняваше какви песни пеели и свирели, плетките, които знаели, и изброяваше с такъв възторг френските книги, които били превели, че ми се искаше и аз да мога всичко това. Освен това да отида в училище щеше да е огромна промяна – дълъг път, пълно откъсване от Гейтсхед Хол и достъп до цял един нов свят.

– Много бих искала да отида в училище – казах на глас в заключение на мислите си.

– Кой знае какво може да се случи – каза мистър Лойд, изправяйки се. – Детето има нужда от промяна на обстановката, нервите му са доста разклатени – промърмори той на себе си.

В този момент влезе Беси, а едновременно с появата ѝ каретата изтрополи по чакълената алея.

– Господарката ви ли се завърна? – попита мистър Лойд.
– Бих искал да поговоря с нея, преди да си тръгна.

Беси го покани в трапезарията и излезе. По последвалите събития съдя, че в разговора с мисис Рийд добрият аптекар бе дръзнал да предложи да ме изпратят в училище, което предложение несъмнено е попаднало на добра почва или поне това заключение си извадих от думите на Абът, казани една вечер, докато двете шиеха, след като аз си бях легнала: „Мисис беше във възторг да се отърве от такова досадно и свадливо дете, което винаги сякаш дебне околните и тайно крои някакви планове“. Явно Абът ме смяташе за детско въплъщение на Гай Фокс⁴.

⁴ Гай Фокс (1570-1606) е член на група католически заговорници, искали да върнат католицизма след смъртта на кралица Елизабет I,

В същия този разговор узнах, че баща ми бил беден пастор, за когото майка ми се омъжила против волята на близките си, тъй като бракът не бил равностоеен. Дядо ми Рийд така се ядосал на неподчинението ѝ, че я лишил от наследство. Година след женитбата им баща ми се разболял от тиф, докато посещавал бедните семейства в голям индустриален град, разположен в неговата енория, в който бушувала тифусна епидемия. Около месец след смъртта му майка ми също починала.

След като изслуша тъжната история, Беси въздъхна:

– Бедната мис Джейн заслужава съчувствие, Абът.

– Да, – отвърна последната – ако беше мило и добро дете, хората щяха да ѝ съчувстват, но кой би могъл да изпитва симпатия към твар като нея.

– Има нещо вярно – съгласи се Беси. – При всички положения красота като тази на мис Джорджиана би трогвала много повече при подобни обстоятелства.

– Така обичам мис Джорджиана! – ревностно поде Абът. – Като ангелче е с дългите си къдри и сини очи. И има такъв хубав цвят на кожата, да можеха само да я нарисуват! Беси, с удоволствие бих хапнала уелски заек⁵ за вечеря.

– Аз също, с печен лук. Хайде да вървим долу – и двете излязоха.

4

Разговорът с мистър Лойд, както и дочутото между Беси и Абът, ми вдъхнаха надежда и желание да оздравея. Промяната ми изглеждаше близо и аз мълчаливо я очаквах. Тя обаче се забави. Изминаха дни и седмици, вече напълно се бях възстановила, но дори дума не се отвори по въпроса, който най-

взривявайки Парламента при посещение на кралското семейство, т.нар. Барутен заговор (1606 г.) Б. пр.

⁵ Ястие от разтопени сирена и пикантен сос, полят върху филии хляб. За първи път се споменава с това име в средата на XVIII век. Има различни теории за произхода му, най-популярната от които е, че поради бедността в Уелс селяните не могли да си позволят дори заешко месо, което било присъщо за бедните англичани. Б.пр.

много занимаваше мисълта ми. Мисис Рийд понякога строго ме наблюдаваше изпод вежди, но рядко се обръщаше към мен. Откакто се разболях, границата, която тя поставяше между мен и децата си стана още по-осезаема – отдели един килер, в който да спя, трябваше да се храня сама и да прекарвам цялото си време в детската стая, докато братовчедите ми постоянно седяха в гостната. Дори намек да ме прати в училище не се отронваше от устните ѝ, но по погледа ѝ, в който повече от всякога се четеше дълбоко вкоренена и непреодолима омраза, усещах, че няма да издържи дълго съжителството под един покрив с мен.

Елайза и Джорджиана очевидно бяха инструктирани да говорят възможно най-малко с мен, а Джон издуваше с език бузата си колчем ме зърнеше. Веднъж опита да ме нападне, но водена от същия сляп гняв и отчаян бунт, които бяха предизвикали предходното ми избухване, се опълчих на мига и той сметна за по-разумно да се откаже, затова избяга и подхилвайки се доволно, се кълнеше, че съм разбила носа му. Не зная дали ударът, насочен към споменатата част от лицето му, или самият ми поглед го стреснаха, но щях да се възползвам от преимуществото си, ако той вече не се беше скрил зад полите на майка си. Чух как с хленчове започна да обяснява как „ужасната Джейн Еър“ му се нахвърлила като котка, но беше прекъснат доста грубо:

– Не я споменавай пред мен, Джон. Казах ти да не я доближаваш. Тя не заслужава внимание и не желая ти или сестрите ти да общувате с нея.

При тези думи се наведох над перилата и без да ща извиках:

– *Те* не са подходяща компания за мен.

Мисис Рийд беше доста хладнокръвна жена, но чувайки това странно и безочливо изказване, тя чевръсто се изкачи по стълбите и връхлетя като вихрушка в детската стая. Приковавайки ме към ръба на леглото, с отчетлив глас ме предупреди да не издавам и един звук до края на деня.

– Какво би казал чичо, ако беше жив? – беше неволният въпрос, който се изплъзна от устата ми, преди да успея да помисля дали да го задам.

– Какво? – процеди мисис Рийд. Погледът в сивите ѝ очи обикновено бе студен, но сега в него се прокрадваше страх. Тя сне ръка от рамото ми и се втренчи в мен, сякаш не знаеше дете ли стои пред нея или дявол. Вече бях започнала, тъй че продължих:

– Чичо Рийд е на небето и вижда всичко, което правите и мислите, точно както мама и татко. Те знаят, че ме наказвате по цял ден и че искате да умра.

Мисис Рийд бързо се окопоти – зашлеви ме и се оттегли безмълвна. Вместо нея Беси ми изнесе едночасова лекция, в която без всякакво съмнение доказва, че съм най-лошото и безнадеждно дете, живяло някога под този покрив. Донякъде беше права, тъй като в гърдите ми бушуваха само негативни чувства.

Изтърколиха се ноември, декември и половината януари. Коледа и Нова година се отпразнуваха в Гейтсхед с обичайната тържественост, размяна на подаръци, обеда и вечерни събирания. Естествено, мен ме държаха настрана от всички развлечения. Единственото ми забавление бе да гледам как Елайза и Джорджиана обличат муселиновите си рокли с алени пояси и се отправят към гостната. После долавях звуците от пианото и арфата, стъпките на иконома и прислугата, звъntenето на чашите с напитки и приглушени гласове при всяко отваряне на вратата. Щом ми омръзнеше това еднообразно занимание, се оттеглях в смълчаната и уединена детска стая, където, макар и тъжна, не се чувствах нещастна. Откровено казано, няхах ни най-малко желание да се присъединявам към гостите, тъй като в подобни компании обикновено бивах пренебрегвана. Ако Беси ми правеше компания, щях да съм щастлива да прекарам вечерите спокойно с нея, вместо под застрашителния поглед на мисис Рийд в стая пълна с непознати. Но, за съжаление, щом помогнеш на госпожиците с тоалетите им, тя предпочиташе да прекара времето си в кухнята, където атмосферата беше значително по-жизнерадостна, като обикновено вземаше свещта със себе си. В такива случаи сядах пред огъня с куклата си на коляно и от време на време хвърлях поглед дали съм сама в стаята. Щом в огнището останеше само жарава, се събличах набързо и се свивах на кълбо в леглото си с куклата, за

да се стопля. Хората са така устроени, че имат нужда да са привързани към нещо и поради липсата на по-достоеен обект на чувствата ми, се задоволявах да поставям на пиедестал този скромнен идол, опърпан като плашило. Сега с удивление си спомням за сляпата си и искрена привързаност към тази малка играчка, към която на моменти се отнасях като към живо човешко същество. Не заспивах преди да я завия с нощницата си. Изпитвах щастие само когато смятах, че и тя е щастлива.

Докато чаках компанията на долния етаж да се разотиде, часовете се нижеха бавно. Ослушвах се да чуя стъпките на Беси, която понякога се качваше, за да търси напръстника или ножиците си или, за да ми донесе нещичко от вечерята – кифла или чийзкейк – и тогава обикновено сядаше край мен, докато ядох, след което ме завиваше, а два пъти дори ме целуна с думите „Лека нощ, мис Джейн“. Когато се държеше мило, Беси ми се струваше най-доброто и красиво създание на света и ми се искаше винаги да е така приятна, да не ме хока и претрупва с купища задачи, както често беше склонна да постъпва. Смятам, че тя беше интелигентна по природа, тъй като постъпките ѝ бяха разумни и сладкодумно ни разказваше приказки. Ако правилно си спомням чертите ѝ, тя беше хубава – висока, млада жена с черна коса, тъмни очи, красиви черти и бистър тен на лицето. Нравът ѝ обаче беше сприхав и променлив, принципите ѝ за справедливост – неутрални, но въпреки кусурите ѝ я предпочитах пред всички останали в имението.

На петнадесети януари към девет часа сутринта Беси беше слязла за закуска, а братовчедите ми още не бяха отишли при майка си. Елайза слагаше бонето и палтото си, за да излезе да нахрани кокошките – занимание, което ѝ беше особено присърце, почти толкова, колкото и да продава събраните яйца на икономката, за да събира спечелените пари. Тя беше спестовна, което се виждаше ясно и в пазаренето ѝ с градинаря за цветни коренчета и семена, на когото мисис Рийд беше наредила да купува всичко, което младата госпожица искаше да продаде от лехите си, а тя бе склонна да продаде и косата си, стига сделката да бе изгодна. Първоначално тя криеше спестяванията в ъглите, увити в хартия или парче плат, но тъй като някои от тайниците ѝ биваха открити от прислугата, Елайза

довеи богатството си на мисис Рийд – срещу доста висока лихва, която педантично изчисляваше и записваше в тефтерче.

Джорджиана седеше на висок стол и решеше косите си, втъквайки в тях изкуствени цветя и пера, които бе открила в един шкаф на тавана. Аз оправях леглото си, тъй като Беси ме бе предупредила да съм готова, преди да се е върнала. В последно време тя гледаше на мен като на своя помощница в разтребването на детската стая. След като приключих с тази отговорна задача, отидох при прозореца, за да подреда няколко книжки и мебели от кукленската къща, които бяха пръснати наоколо. Рязката заповед на Джорджиана да оставя нещата ѝ, тъй като споменатите вещи принадлежаха именно на нея, ме остави без занимание и за да се ангажирам по някакъв начин, започнах да дъхам на ледените цветя, с които бяха осеяни прозорците, изчиствайки си по този начин малка дупчица, през която да виждам скования от студа двор.

Прозорецът гледаше към портала и алеята и едва бях разтопила достатъчно от блещукащата плетеница, покриваща прозорците, когато една карета затрополи към къщата. Гледах безразлично как се приближава – гостите, които често идваха в Гейтсхед, никак не ме вълнуваха. Каретата спря пред къщата и след силно позвъняване на звънеца, новодошлият беше показан вътре.

Скоро намерих по-приятен начин да ангажирам съзнанието си, гледайки една гладна червеношийка, която пееше в голите клони на черешата до прозореца. Остатъците от хляба, с който бях закусила, все още стояха на масичката, нароних зальците на трохи и се опитвах да отворя прозореца, когато Беси влезе в стаята:

– Мис Джейн, свалете си престилката. Какво изобщо правите? Измийте ли си ръцете и лицето тази сутрин?

Исках да нахраня птичето, преди да отговоря, затова разпръснах трохите по перваза и на дървото, затворих прозореца и едва тогава отворих:

– Не, Беси. Току-що приключих с бърсането на праха.

– Безотговорно дете! Какви ги вършите в момента? Очите ви светят на пакост. Защо отваряте прозореца?

Спестих си отговора, тъй като Беси очевидно бързаше

твърде много, че да слуша обяснения. Завлече ме при мивката и безмилостно ме насапуниса, изплакна ме набързо и ме избърса с твърда кърпа, вчеса светкавично косите ми, свали ми престилката и ме изпрати надолу, тъй като ме викали в гостната.

Щях да попитам кой ме търси и дали мисис Рийд е там, но не получих тази възможност, тъй като Беси беше вече заминала, хлопвайки вратата зад гърба ми. Тръгнах бавно по стълбите. От близо три месеца мисис Рийд не ме бе викала при себе си. Периметърът ми на придвижване бе ограничен само до детската стая и по тази причина гостната, трапезарията и дневната бяха места, до които не смеех да припаря.

Заковах се изплашена и разтреперана в празния коридор пред гостната. Страхът от несправедливо наказание ме беше превърнал в жалка страхливка. Боях се да се върна в детската стая, но не можех и да продължа напред. Стоях така нерешителна цели десет минути, когато силно позвъняване откъм гостната ме убеди, че *трябва* да вляза.

– Кой би могъл да ме търси? – запитах се, докато натисках с две ръце дръжката на вратата, която за миг отказа да поддаде. – Кой ли ще бъде вътре, освен мисис Рийд? Дали ще е мъж или жена? – Вратата се отвори и аз влязох, покланяйки се ниско. Когато вдигнах поглед, видях черен стълб, възправен сред стаята или тъй поне ми се стори високата и слаба фигура, чието каменно лице наподобяваше маска.

Мисис Рийд бе седнала на обичайното си място край камината и ми направи знак да се приближа до нея, което и сторих, при което тя ме представи на непознатия с думите:

– Това момиче поверявам на грижите ви.

Той се извърна бавно към мен и след като ме изгледа изпитателно изпод рунтавите си вежди, попита тържествено с басов глас:

– Дребничка е. На колко е години?

– Десет.

– Нима? – беше колебливият отговор. Огледът му продължи още няколко минути, след което ме запита – Как се казваш, момиче?

– Джейн Еър, сър.

Изговаряйки тези думи, погледнах нагоре към него. Стори ми се висок джентълмен, но тогава бях толкова малка; чертите му бяха едри, а лицето му – грубо и сурово.

– А ти добро дете ли си, Джейн Еър?

Невъзможно ми бе да отговоря отрицателно, затова замълчах. Вместо мен мисис Рийд поклати красноречиво глава, след което додаде:

– Може би ще е по-добре да не засягаме въпроса, мистър Брукълхърст.

– Искрено съжалявам да го чуя. Опасявам се, че се налага да си поговорим с нея – каза той и навеждайки се ниско, седна в креслото срещу мисис Рийд. – Ела тук, дете – повика ме.

Пристъпих по килима и се заковах точно пред него. Какво лице имаше само! И нос, и уста, и огромни, стърчащи зъби!

– Няма по-тъжна гледка от непослушно дете – подхвана той – особено момиченце. Знаеш ли къде отиват лошите деца, когато умрат?

– Отиват в ада – веднага отвърнах аз.

– А какво представлява адът, знаеш ли?

– Яма, пълна с огън.

– Би ли искала да паднеш в тази яма и да гориш в нея вечно?

– Не, сър.

– Какво трябва да сториш, за да не се случи?

Замислих се и не след дълго дадох противоречивия си отговор:

– Трябва да пазя здравето си, за да не умра.

– Как можеш да пазиш здравето си? И по-малки деца от теб умират всеки ден. Едва преди ден-два погребях петгодишно дете – едно малко ангелче, чиято душа сега е в рая. Едва ли същото ще може да се каже за теб, когато дойде твоят ред.

Не бях в състояние да оборя този отговор, затова забодох поглед в огромните крака, разположени на килима пред мен, и въздъхнах тежко, желаейки от все сърце да съм колкото се може по-далеч.

– Надявам се тази въздишка да е от разкаяние за всичките затруднения, които си създава на благотелката си.

„Благодетелка ли? – помислих си. – Ако мисис Рийд е благодетелка, то тази титла не е никак ласкателна.”

– Казваш ли молитвите си сутрин и вечер? – продължи разпитът.

– Да, сър.

– Четеш ли Библията?

– Понякога.

– Изпитваш ли удоволствие от това?

– Харесвам Откровение, книгата на Данаил, Битие и Самуил, части от Изход, както и фрагменти от Царства и Хроники, и Йов и Йона.

– А Псалмите? Надявам се и те ти допаднат.

– Не, сър.

– Не? Какъв ужас! При мен има едно момче по-малко от теб, което знае цели шест псалми наизуст. Попитах ли го кое предпочита – да яде сладкиши или да заучава псалми, той с готовност възкликва: „Искам псалмите, които пеят ангелите. Искам и аз да съм ангел на земята“. Винаги го възнаграждавам с два ореха за набожността му.

– Псалмите не са интересни – отбелязах кротко.

– Това само доказва колко покварена си. Трябва да се молиш Богу да подмени твоето каменно сърце с ново, непокварено от плът и кръв.

Тъкмо щях да зачекна жизненоважната за мен тема как точно ще протече смяната на сърцето ми, когато мисис Рийд се намеси, нареждайки ми да седна, след което пое разговора в здравите си ръце.

– Мистър Брукълхърст, мисля, че в писмото си отпреди три седмици дадох да се разбере, че момиченцето не притежава точно характера, който бих искала. Ако я приемете в училището Лоууд, ще ви помоля възпитателите и учителите да ѝ отделят специално внимание и най-вече ако могат да изкоренят най-лошия ѝ недостатък – склонността да лъже. Умишлено го казвам в твоё присъствие, Джейн, за да не се опитваш да заблудиш добрия мистър Брукълхърст.

Колкото и да се боях и да ненавиждах мисис Рийд заради жестокия ѝ навик да ме наранява, никога не бях щастлива в нейно присъствие. Независимо от старанията ми да ѝ се харе-

сам, тя винаги ме отблъскваше и ми се отплащаше с изречения, подобни на току-що изреченото. Но този път обидата, изречена пред непознат, прониза сърцето ми. Смътно усещах, че тя вече се опитваше да попари надеждата, която имах за този нов етап в живота, който ми предстоеше. Чувствах, макар и да не можех да облека мислите си в думи, че тя сее ненавист по пътя, ширнал се пред мен. Видях се през очите на мистър Брукълхърст – хитро и пакостливо дете. Нима можех да сторя нещо, за да поправа вредата? „Абсолютно нищо“ – помислих си и се преборих с хлиповете, които напиха в мен. Избърсах сълзите, покапали от очите ми като вяло доказателство на горестта ми.

– Лъжата наистина е много тъжен порок у едно дете – каза мистър Брукълхърст. – Всички лъжци горят на вечната кллада. Ще предупредя мис Темпъл и учителите да я наблюдават.

– Желанието ми е да бъде възпитавана в съответствие с бъдещето, което се разкрива пред нея – да бъде полезна и покорна. Що се отнася до ваканциите, с ваше разрешение ще ги прекарва в Лоууд.

– Решенията ви са напълно справедливи, мадам – отвърна мистър Брукълхърст. – Смирението е християнска добродетел, ценена у всички ученици в Лоууд. Затова гарантирам, че ще се полагат специални грижи за възпитаването ѝ. Изучавал съм най-добрите методи за изкореняване на всякаква светска горделивост. Дори преди няколко дни получих задоволително доказателство за успеха си. Втората ми дъщеря Августа дойде с майка си на посещение в училището и на тръгване възкликна: „Скъпи татко, колко тихи и кротки са момиченцата в Лоууд. С пригладените коси, дългите престилки и простите си рокли изглеждат почти като бедни деца. А как гледаха роклите ни – сякаш никога не са виждали истинска коприна”.

– Точно такава училище търся – съгласи се мисис Рийд. – Цяла Англия да бях преобърнала, едва ли щях да открия по-подходящо място за Джейн. Постоянството, скъпи ми мистър Брукълхърст, е моята религия.

– Именно то, мадам, е най-първият християнски дълг, който ревностно се съблюдава в Лоууд – непретенциозна хра-

на, прости дрехи, скромно обзавеждане, спартански навици. Такова е ежедневието на възпитаниците ни.

– Съвсем правилно, сър. Разчитам тогава, че ще приемете Джейн за ваша ученичка и ще я обучавате в съответствие с положението ѝ.

– Напълно, мадам. Ще ѝ бъдат преподавани подбрани предмети и вярвам, че тя ще бъде благодарна за оказаната ѝ привилегия.

– В такъв случай ще я изпратя възможно най-скоро, мистър Брукълхърст. Мога да ви уверя, че с радост ще се освободя от тази твърде тягостна грижа.

– Несъмнено, мадам, несъмнено. Пожелавам ви приятен ден. До седмица-две ще се завърна в Брукълхърст Хол. Добрият ми приятел архидяконът не би ми позволил да си тръгна порано. Ще известя мис Темпъл да очаква новата ученичка, за да бъде всичко подготвено за пристигането ѝ. Довиждане!

– Довиждане, мистър Брукълхърст. Поздравете мисис и мис Брукълхърст, Августа и Теодор, както и директор Броутън Брукълхърст.

– Непременно, мадам. Момиченце, ето ти един „Наръчник на детето“. Прочети го внимателно, особено частта посветена на „Внезапната смърт на Марта Дж. – непослушна малка лъжкиня“.

С тези думи мистър Брукълхърст тикна в ръцете ми малък подвързан памфлет и извиквайки каретата си, потегли.

Останах насаме с мисис Рийд. Няколко минути изминаха в тишина, докато тя шиеше, а аз я наблюдавах. Предполагам тогава е била около тридесет и шест-седем годишна, едра жена с широки рамене, но немного висока и макар да бе здрава, не изглеждаше пълна. Лицето ѝ беше по особен начин непропорционално, със силно изразена долна челюст. Веждите ѝ бяха свъсени, а в очите под тях не се четеше и капка милост. Братичката ѝ бе голяма и издадена, но за сметка на това устата и носът ѝ бяха нормални. Кожата ѝ беше тъмна и матова, в контраст със сламено русата ѝ коса. Мисис Рийд се радваше на завидно здраве – рядко биваше покосявана от каквато и да е болест, освен това притежаваше удивителен ум що се отнасяше до къшните въпроси, а всичките ѝ наематели ѝ бяха изцяло

подвластни; единствено децата ѝ оспорваха понякога властта ѝ. Обличаше се добре, а присъствието и осанката ѝ бяха добре премерени, за да допълват красивите дрехи.

От ниското си столче на няколко ярда от нея мълком изучавах чертите ѝ. В ръка държах трактата за внезапната смърт на лъжкинята, който ми бе посочен като поучителен за мен самата. Разговорът, проведен преди малко с мистър Брукълхърст, все още отекваше болезнено в мислите ми. Всяка дума ме бе пронизала дълбоко и в мен се надигаше справедливо възмущение.

Мисис Рийд вдигна поглед от ръкоделието си и очите ѝ срещнаха моите, а пръстите ѝ временно преустановиха ловките си движения.

– Напусни стаята – беше кратката ѝ заповед. Вероятно погледът ми ѝ се е сторил нахален, тъй като раздражението в гласа ѝ, макар и прикрито, беше осезаемо. Станах и се отправих към вратата, след което се обърнах и се приближих към нея.

Трябваше да кажа нещо. Бях жестоко потъпкана и *трябваше* да отвърна, но как? Каква сила имах да навредя на противника си? Събрах цялата си сила и я вложих в едно откровено изречение:

– Аз не съм лъжкиня. Ако бях, щях да казвам, че ви обичам, но вместо това твърдя обратното. Освен вас на света мразя повече единствено Джон Рийд. А книгата за лъжите може да дадете на дъщеря си Джорджиана, тъй като тя е тази, която ги изрича, а не аз.

Ръцете на мисис Рийд все още лежаха отпуснати върху ръкоделието ѝ; леденият ѝ поглед продължаваше да ме смразява.

– Имаш ли да кажеш още нещо? – попита тя с тон, който обичайно се използва за обръщение към възрастен човек, а не към дете.

Погледът и гласът ѝ възпламениха всичката ми омраза. Треперейки от глава до пети от адреналина, който ме изпълваше, продължих:

– Радвам се, че не сте ми роднина. Никога повече не ще ви нарека моя леля докато съм жива. Щом порасна, няма да

идвам да ви виждам и ако някой ме пита харесвало ли ми е при вас и как сте се отнасяли с мен, ще отговоря, че само от мисълта за вас ми прилява и че сте се отнасяли с мен само и единствено с жестокост.

– Как смееш да твърдиш подобно нещо, Джейн Еър?

– Как смея ли, мисис Рийд? Как смея ли? Защото е самата истина. Смятате, че нямам чувства и че не ми пречи да живея без капка любов и добро отношение, но не е така. Вие немате милост. До сетния си час ще помня как жестоко ме избутахте и заключихте в червената стая, макар задушена от ужас да ви умолявах: „Смилете се, лельо Рийд“. И всичко това заради лошия ви син, който ме събори на земята без причина. Ако някой ме попита, ще му разкажа точно тази история. Хората смятат, че сте добра, но не е така. Вие сте лоша и коравосърдечна. Вие сте лъжкия!

Преди още да довърша изречението си, душата ми започна да пораста, изпълнена от странно усещане за свобода и триумф, каквото не бях изпитвала досега. Все едно бях разкъсала невидима верига и се бях устремила към свободата. Това чувство не беше безпричинно – мисис Рийд изглеждаше изплашена, ръкоделието ѝ бе паднало на пода, а самата тя бе вдигнала ръце и изглеждаше сякаш ще заплаче.

– Дълбоко грешиш, Джейн. Какво ти е? Защо трепериш така? Искаш ли вода?

– Не, мисис Рийд.

– Не искаш ли нещо друго, Джейн? Уверявам те, искрено желая да съм ти приятелка.

– Не и вие. Казахте на мистър Брукълхърст, че съм лоша и лъжа. Ще разкажа на всички в Лоууд каква сте и какво сте сторили.

– Струва ми се, че не разбираш, Джейн. Недостатъците на децата трябва да се отстраняват.

– Лъжата не е сред недостатъците ми! – изкрещях диво.

– Но си избухлива, не можеш да го отречеш. Върви в стаята си, скъпа, и си легни.

– Не съм ви скъпа и не бих могла да легна. Пратете ме по-скоро в училище, мисис Рийд. Мразя тази къща.

– Наистина ще я изпратя възможно най-скоро в учили-

щето – промърмори тихо мисис Рийд, събра ръкоделието си и припряно излезе от стаята.

Останах сама на бойното поле като победител. Тази битка беше най-тежката в живота ми, както и бе първата, от която излизах с високо вдигната глава. Постоях известно време на килима и се наслаждавах на самотата си.

От начало се усмихвах гордо, но ентусиазмът ми стихна тъй бързо, както заглъхнаха ударите на сърцето ми. Едно дете не може да спори с възрастните, както бях сторила, нито да даде воля на чувствата си, без после да изпита разкаяние и страх от последствията. Когато се опълчих на мисис Рийд, ме обля всепоглъщаща топлина, но половин час мълчаливи разсъждения ми показаха лудостта в постъпката ми и пустотата, която омразата оставяше в мен.

За първи път усещах вкуса на отмъщението; като ароматно вино – топло и приятно, но с металически вкус, който остави в мен усещането, че съм погълнала отрова. Бих отишла да се извиня, но инстинктивно, а и от опит знаех, че по този начин ще ѝ дам възможност да ме отблъсне презрително, което щеше само да ме накара да се измъчвам още повече.

С удоволствие бих развивала друг талант, вместо воденето на спорове, и щях да се радвам да изпитвам по-малко затормозяващо чувство от мрачното недоволство, което бушуваше в гърдите ми.

Взех книга от лавицата – „Арабски приказки” – и си наложих да почета. Думите обаче не достигаха до съзнанието ми, тъй като собствените ми мисли се стрелкаха между него и страниците, които обичайно ме очароваха. Отворих стъклената врата на гостната: храстите в двора бяха неподвижни, а земята беше скована от лед.

Покрих главата и ръцете си с полите на роклята си и излязох да се разходя из по-удединените части на двора, но не открих утеха в смълчаните дървета, падащите шишарки и листата, които есенните ветрове бяха обрулили, а зимните студове – вкочанили. Подпях се на една порта и се загледах в празното поле отвъд, където не блееха овце, а тревата бе попарена от слана.

Денят беше изключително мрачен, не се виждаше дори късче синьо небе, а във въздуха прехвърчаха снежинки, които падаха на земята, без да се разтопят. Стоях насред този нера-

достен пейзаж и горко си повтарях „Какво да правя? Какво да правя?“.

Внезапно чух ясно нечий глас:

– Мис Джейн, къде сте? Елате да обядвате!

Знаех, че гласът беше на Беси, но не помръднах от мястото си. Не след дълго дочух стъпките ѝ по пътеката.

– Калпазанка такава! Защо не идвате, когато ви викат?

На фона на мислите, които ме измъчваха, присъствието на Беси беше светъл лъч, нищо, че тя беше в обичайното си кисело настроение. Откровено казано след спречкването ми с мисис Рийд не ме вълнуваше особено преходния гняв на прислужницата, по-скоро бях склонна да почерпя от младежката ѝ ведрина. Обвих ръце около нея и казах:

– Стига, Беси. Недей да мърмориш.

Действието ми бе по-импулсивно и безстрашно от обичайно и ѝ достави удоволствие.

– Странно дете сте, мис Джейн, отчуждено и самотно. Предполагам отивате в училище?

Кимнах.

– Няма ли да ви е мъчно за бедната Беси?

– Нима аз ще ѝ липсвам? Тя непрестанно ме гълчи.

– Защото сте толкова особена, плашлива и необщителна.

Трябва да сте по-смела.

– За да си прося повече бой ли?

– Глупости. Но сте в деликатна ситуация. Майка ми каза миналата седмица, когато беше тук, че не би искала да види някое от своите деца във вашето положение. Елате вътре, имам добри новини.

– Не го вярвам, Беси.

– Какво говориш, дете? Защо ме гледаш така тъжно?

Госпожата, госпожиците и малкия господар ще излизат следобед. Ще пиеш чая си с мен, а аз ще помоля готвачката да ти приготви сладкиш, после ще ми помогнеш да прегледаме вещите ти, тъй като скоро ще трябва да ти стегна багажа. Мисис възнамерява да те изпрати след ден-два и трябва да решиш кои играчки ще си вземеш.

– Беси, обещавай да не ми се караш, докато замина.

– Обещавам, но при условие, че се държиш добре и не се

боиш от мен. Не започвай да плачеш, щом заговоря рязко, дразнещо е.

– Не мисля, че някога ще се страхувам пак от теб, Беси, толкова съм свикнала с теб. А скоро ще имам толкова нови хора, от които да се ужасявам.

– Ако го разберат, няма да те харесват.

– Както теб ли, Беси?

– Аз те харесвам, вероятно най-много от всички.

– Но не го показваш.

– Хитруша такава! Как само говориш напоследък. Откъде тази дързост в теб?

– Скоро няма да съм тук, а пък и... – смятах да споделя за кавгата с мисис Рийд, но като се замислих, реших, че ще е по-добре да премълча.

– Значи ще се радваш да ме напуснеш?

– Никак, Беси, в този миг по-скоро съжалявам.

– Само в този миг! По-скоро! Колко хладнокръвно казано. Предполагам, че ако сега поискам да ме целунеш, ще отговориш, че би предпочела *по-скоро* да не го правиш.

– Веднага ще го направя!

Беси се наведе и се прегърнахме, след което утешена я последвах в къщата. Следобедът премина в мир и разбирателство, а вечерта Беси ми разказа най-омагьосващите истории и изпя най-сладките си песни. Дори в моя мрачен живот понякога се прокрадваха слънчеви лъчи.

5

Часовникът току-що бе отмерил пет часа на деветнадесети януари, когато Беси влезе в стаята ми със свещ в ръка и ме завари будна и почти облечена. Бях станала половин час по-рано, измих лицето си и се облякох на оскъдната лунна светлина, която проникваше през прозореца край леглото ми. Днес щях да напусна Гейтсхед с пощенската кола, която минаваше точно в шест часа. Единствено Беси беше станала, беше запалила огъня в детската стая и ми правеше закуска. И аз като всяко дете не можех да сложа и залък в устата си, развълнува-

на от мисълта за предстоящото пътуване. Напразно Беси се опита да ме накара да преглътна няколко лъжици от млякото и хляба, които ми беше приготвила, накрая ми зави няколко бисквити за из път и ми помогна да сложа палтото и бонето си, а самата тя увита в шал излезе с мен от детската стая. Докато минавахме покрай вратата на мисис Рийд, тя ме попита дали не искам да се сбогувам.

– Няма нужда, Беси. Снощи тя дойде край леглото ми, след като ти си беше тръгнала. Нямало нужда да безпокоя толкова рано нито нея, нито братовчедите ми. Каза ми да помня, че винаги е била най-добрата ми приятелка и трябва да говоря за нея с подobaваща благодарност.

– Какво ѝ отговорихте, мис?

– Нищо. Завих се през глава и се обърнах към стената.

– Не е било редно, мис Джейн.

– Но беше откровено, Беси. Тя никога не е била моя приятелка, а тъкмо обратното – беше ми враг.

– Мис Джейн, не бива да говорите така!

– Сбогом, Гейтсхед! – извиках, излизайки пред входната врата.

Луната беше залязла и беше много тъмно, въпреки светлината на фенера на Беси, която се отразяваше в мокрите стълби и подгизналата чакълена алея. Утрото беше студено и зъбите ми тракаха, докато вървах. В къщата на вратаря светеше и когато я достигнахме, видяхме жена му да пали огъня. Куфарът ми, който беше донесен предната вечер, стоеше вързан край вратата. Оставаха няколко минути до шест часа и скоро се чу трополенето на каретата. Отидох при портата, проследявайки с поглед бързо приближаващите се в мрака светлини.

– Тя сама ли ще пътува? – запита жената на вратаря.

– Да.

– А колко далеч отива?

– Петдесет мили.

– Такъв дълъг път! Чудно как мисис Рийд не се тревожи за нея.

Каретата приближи и впрягът спря пред портата. Кочи-яшът и прислужникът припряно метнаха куфара ми вътре и ме откопчиха от врата на Беси, с която се сбогувах.

– Добре да се грижите за нея – извика тя на прислужника, докато последният ме качваше в каретата.

– Слушам – беше неговият отговор. Вратата хлопна, някой извика: „Давай“ и потеглихме. Така се разделих с Беси и Гейтсхед, за да поема в неизвестна посока към, както ми се струваше тогава, далечни и непознати земи.

Слабо си спомням пътуването, в паметта ми се е запечатал само неестествено дългият ден и безконечният път. Подминахме няколко града, а в един дори спряхме, за да починат конете, а пътниците да хапнат. Заведоха ме в една странноприемница и макар прислужникът много да настояваше да обядвам, аз нямах никакъв апетит, затова ме заведе в огромна стая с две камини – по една в противоположните краища, полилей на тавана и множество музикални инструменти, изложени на стената. Прекарах там известно време, изпълнена със смъртен страх, че ще бъда отвлечена, спомняйки си за похитителите, които често присъстваха в историите на Беси. Най-накрая прислужникът се завърна и отново ме качи в каретата, зае своето място и след пронизително изпищяване на клаксона, колелата затрополиха по паважа.

Следобедът беше влажен и мъглив и с постепенното здрачаване у мен се затвърди усещането, че сме много далеч от Гейтсхед. Местностите, през които преминавахме, вече бяха безлюдни, а пейзажът – коренно различен. Сиви хълмове се издигаха на хоризонта, а с падането на мрака навлязохме в гъста гора, в чиито върхари се чуваше свистенето на свирепия вятър.

Звучите ме унесоха и скоро заспах. Едва бях затворила очи, когато се събудих от рязко спиране. Вратата на каретата се отвори и вътре се показа прислужница, чието лице успях да зърна на светлината от лампите.

– Пътува ли тук едно момиче на име Джейн Еър? – попита тя, на което аз отговорих утвърдително. Свалиха ме от каретата заедно с куфара ми и кочияшът незабавно потегли.

Бях се схванала от дългото пътуване, а шумът и движението ме бяха замаяли. Събирайки принадлежностите си, хвърлих един поглед наоколо. Дъжд, вятър и мрак изпълваха въздуха, но въпреки това успях смътно да различа пред себе си

ограда. Препминах през отворената в нея врата, след което спътницата ми я заключи. В далечината се виждаше къща с много прозорци, в някои от които имаше светлина. Тръгнахме по чакълеста алея, влязохме през една врата в къщата, прислужницата ме въведе в стая, където гореше огън, и ме остави сама.

Греейки вкочанените си пръсти на пламъците, огледах помещението. Нямахме свещ, но в мъжливата светлина на пресекулки се виждаха тапетите по стените, килимът, завесите, махагоновите мебели. Очевидно се намирах в салон, не така просторен и разкошен като гостната на Гейтсхед, но достатъчно удобен. Взирах се в една от картините на стената, когато вратата се отвори и влязоха двама души с фенер в ръка.

Начело на тази своеобразна процесия беше висока дама с тъмна коса и очи, и светло и широко чело; изражението на лицето ѝ беше каменно, а стойката ѝ – изправена.

– Това дете е твърде малко, за да пътува само – каза тя, слагайки свещта си на масата. След кратък оглед додаде – Редно е да си легне, изглежда изморена. Изморена ли си? – попита ме тя, слагайки ръка на рамото ми.

– Малко, госпожо.

– Безсъмнено си и гладна. Нека хапне нещо, преди да заспи, мис Милър. За първи път ли се отделяш от родителите си, за да дойдеш на училище, малката ми?

Обясних ѝ, че нямам родители. Тя се поинтересува кога са починали, след което попита на колко години съм, как се казвам, мога ли да чета, пиша и шия, накрая докосна бузата ми нежно с пръст и изразявайки надеждата да съм добро дете, ме отпрати да вървя с мис Милър.

Дамата, която оставих, беше на около двадесет и девет години, а тази, с която се оттеглих – може би няколко години по-млада. Първата ме впечатли с гласа, вида и излъчването си. Втората бе по-обикновена, червендалеста, с угрижено изражение и припряна походка. Движенията ѝ бяха резки, като на човек, който върши едновременно няколко неща. Изглеждаше точно такава, каквато всъщност беше – младша учителка. Следвах я от стая в стая и през коридорите на голямата неправилна сграда, докато не оставихме зад гърба си тишината, коя-

то владееше тази част от къщата, до ушите ни достигна приглушеното мърморене на много гласове и влязохме в просторна стая с две дълги маси, на едната от които горяха свещи. По пейките бяха насядали момичета на всякаква възраст – от девет-десет годишни деца до двадесет годишни девойки. На слабата светлина ми се сториха безброй, макар да бяха не повече от осемдесет. Всички носеха кафяви старомодни рокли и дълги холандски престилки. Пристигнахме точно в момента, в който те подготвяха уроците си за следващия ден, а звуците, които долових преди това, идваха от монотонния им шепот.

Мис Милър ме настани на една от пейките близо до вратата и отивайки към другия край на стаята, извика:

– Отговорници, съберете учебниците!

Четири високи момичета се изправиха от различни краища и обиколиха стаята, събирайки всички учебници, след което мис Милър разпореди:

– Отговорници, донесете таблите!

Високите момичета излязоха и не след дълго се завърнаха, носейки табли с храна, Бог знае каква и по една кана вода и чаша по средата. Раздадоха чиниите, а който беше жаден, си наля вода в общите чаши. Щом дойде моят ред, жадно пих, но от умора и вълнение не успях да сложа и зальк в устата си от тънкия овесен сладкиш, който раздадох.

След вечеря мис Милър прочете молитвите и девойките се оттеглиха две по две към леглата на горния етаж. Смазана от смъртната умора, дори не обърнах внимание що за помещение е това, в което си лягах, отбелязах единствено факта, че като всяка училищна спалня беше много дълга. Тази първа вечер щях да спя с мис Милър, която ми помогна да се съблека. Погледнах към останалите легла, в които ученичките бързо налягаха. След десет минути загасиха светлината и наред тишината и кадифения мрак най-сетне заспах.

Нощта отмина бързо. Умората така ме бе изтощила, че не сънувах нищо. Събудих се само веднъж от бурните пориви на вятъра и трополенето на проливния дъжд. Когато отворих очи, момичетата вече се обличаха, събудени от сутрешния звънец. Зората още не беше пукнала, затова стаята се осветяваше от лоени свещи. И аз се надигнах, макар и неохотно. Об-

лякох се възможно най-топло, тъй като студът беше пронизващ, и се измих, което не беше особено лека задача, защото имаше едва по един умивалник на шест момичета. Звънецът отново прониза въздуха и момичетата заслизаха по двойки по стълбите. Слязохме в студена и слабо осветена класна стая, където мис Милър прочете сутрешните молитви, след което ни нареди да се разделим по класове.

За няколко минути настана гълчава, което принуди мис Милър на няколко пъти да извика „Тишина!“. Момичетата се бяха разположили в четири полукръга пред четири бюра. Всички държаха в ръце тетрадки, а на масата пред всяка имаше разположена по една книга, дебела колкото Библия. След няколко секунди се възцари пълна тишина. Чувахе се само тихото мърморене на мис Милър, която проверяваше всички ученички по номера.

В далечината прозвъня звънец и незабавно три дами влязоха в стаята и заеха местата си на бюрата, редом с мис Милър, която преподаваше на най-малките.

Учебният процес започна с повторение на утринната молитва, цитиране на текстове от Светото писание и четене на откъси от Библията. Упражнението продължи цял час, а през това време навън се развидели. Неуморният звънец би за четвърти път, при което класовете се строиха и се отправиха към трапезарията за закуска. Зарадвах се на перспективата да се нахраня – примаяваше ми от глад, защото предния ден не бях яла почти нищо.

Трапезарията беше голяма, ниска и мрачна стая с две дълги маси, върху които димяха купички с храна, която за мое най-голямо удивление далеч не ухаеше примамливо. Щом миризмата от закуската достигна до ноздрите на тези, които трябваше да я погълнат, се надигна вълна от всеобщо неодобрение, която получи израз в думите на едно от високите момичета от първи клас:

– Ужасно, пак са прегорили овесената каша!

– Тишина! – проехтя гласът на една от старшите учителки – спретнато облечено дребно и мрачно създание, което изглеждаше изключително необщително. Тя се разположи начело на едната маса, а другото челно място беше заето от една по-

закръглена дама. Напразно се озъртах да видя мис Милър, но тя седеше в дъното на моята маса, а на съответното място на другата маса се беше разположила странна възрастна дама с вид на чужденка, която, както по-късно научих, преподаваше френски. След дълга благодарствена молитва, прислужникът сервира чай на учителките и закуската започна.

Лакомо изгълтах една-две лъжици от купичката пред мен, без да се замисля какъв е вкусът ѝ, но щом първоначалният ми глад се притъпи, усетих, че ми прилошава. Прегорената овесена каша е почти толкова отвратителна, колкото развалените картофи и въпреки глада си, човек се отвръща от нея. Полека-лека всички оставиха лъжиците. Момичетата се опитаха да преглътнат храната, но повечето скоро се отказаха. Закуската приключи без никой да е закусил. Благодарихме за това, което не бяхме получили и след като изпяхме още един химн, напуснахме столовата, за да заемем местата си в класните стаи. Аз вървах сред последните и успях да зърна как една от учителките опита от кашата. Тя погледна останалите, по чиито лица се четеше същото недоволство, което една от тях изрази:

– Ужасна работа! Колко неприятно!

Преди да се възстанови учебният процес, отмина четвърт час, изпълнен с гълчава. Изглежда в този кратък отрязък от време бяха позволени по-свободни разговори – привилегия, от която учениците не пропуснаха да се възползват. Темите се въртяха около закуската, която всички неуморно критикуваха. Мис Милър беше единствената учителка в стаята и около нея се беше скупчила групичка по-големи момичета, които говореха сериозно и усилено жестикулираха. Чух да се споменава името на мистър Брукълхърст, при което мис Милър поклаhti глава неодобрително, но не се постара особено много да усмири всеобщото възмущение, тъй като несъмнено го споделяше.

Часовникът в класната стая отмери девет часа. Мис Милър напусна обкръжението си, застана в средата на стаята и извика:

– Тишина! По местата!

Веднага се възцари идеален ред. Момичетата се подре-

диха в стройни редици и в стаята стана относително тихо, в сравнение с шумното бърборене преди малко. Старшите учителки заеха местата си, но всички сякаш очакваха нещо. Осемдесетте момичета седяха неподвижни и изправени, строени на пейките от двете страни на стаята. Изглеждаха много старомодно с прибраните си коси, кафявите рокли с тесни якички и малките кесийки от груб лен, които висяха на колана им и служеха за ученически чанти. В добавка всички носеха вълнени чорапи и прости обувки с пиринчени катарамии. Двадесетина от тези девойки бяха по-скоро вече млади жени, но дори най-красивите сред тях изглеждаха странно в униформата си.

Бях вперила поглед в тях, като едновременно с това наблюдавах и учителките, но нито една не ме бе очаровала. Пълничката беше малко груба, тъмната изглеждаше доста жестока, чужденката изглеждаше гротескно, а бедничката мис Милър имаше ужасно преуморен вид. Докато правех своите наблюдения, всички се изправиха едновременно като по команда, макар такава да не бе дадена.

Недоумявах какво се случва – не бях чула нареждане да се изправим. Докато се окопиха, ученичките отново бяха заели местата си. Сега всички погледи бяха приковани в една точка и аз извърнах взор в същата посока, за да видя онази персона, която снощи ме посрещна в училището. Тя бе застанала край камината в дъното на стаята и безмълвно изучаваше двете редици момичета. Мис Милър се доближи до нея, за да зададе някакъв въпрос и след като получи отговор, се върна отново на мястото си.

– Отговорничката на първи клас⁶, донеси глобусите! – разпореди тя.

Докато момичето прилежно изпълняваше нареждането, жената край камината започна бавно да обхожда стаята. В мен и до днес се е запазило страхопочитанието, което изпитах тогава, гледайки я как крачи. На дневна светлина се виждаше, че е висока, светла и добре сложена. Кафявите ѝ очи, в които се четеше благост, бяха обрамчени от черни мигли, смекчаващи

⁶ В Англия първият клас е бил най-горният, а не най-долният, както при нас. Б.ред.

бледото ѝ лице. Косата на двете ѝ слепоочия беше накъдрена по модата, според която не се носеха нито панделки, нито дълги букли. Лилавата ѝ рокля, също в съответствие с тогавашните тенденции, беше гарнирана с някакво испанско украшение от черно кадифе, а на кръста ѝ проблясваше златен часовник, въпреки че часовниците не бяха така популярни по онова време, за разлика от днес. За да е пълен портретът ѝ читателят трябва да си представи деликатните ѝ черти, лъчезарен тен, макар и малко блед, достолепно излъчване и грациозна осанка. Това описание, доколкото е възможно с думи, предава приблизително точно външния вид на мис Темпъл, Мария Темпъл, както разбрах по-късно от надписа, гравирани върху един молитвеник, който ми бе поверен да нося до църквата.

Директорката на Лоууд, тъй като тя бе именно такава, зае мястото си зад една маса, върху която бяха поставени два глобуса и повика първия клас при себе си за урок по география. Другите учителки препитваха около час останалите ученички върху уроците по история и граматика, последвани от часове по краснопис и аритметика, а на някои от по-големите девойки мис Темпъл даваше уроци по музика. Времетраенето на всеки учебен час се измерваше от часовника, който най-накрая отмери дванадесет удара. Директорката се надигна с думите:

– Искам да направя едно обръщение към момичетата.

Гълчавата, избухнала след преустановяването на учебния процес, стихна на мига, щом тя заговори.

– Закуската, която ви бе сервирана тази сутрин, не ставаше за ядене и вероятно умираше от глад. Поръчах за обяд да приготвят хляб и сирене за всички.

Всички учителки я погледнаха удивено.

– Лично поемам отговорност за това нареждане – обясни тя и излезе от стаята.

Донесоха хляба и сиренето и го раздадоха на развълнуваните ученички. Дадоха ни нареждане „В градината!“ и всяко момиче нахлупи на главата си грубо сламено боне с втъкани басмени нишки и се загърна със сива шаячна наметка. И аз самата, облечена в такава униформа и следвайки потока, излязох на чист въздух.

Градината беше широка и заобиколена с високи зидове, чиято цел явно беше да скрият околните гледки. На едната стена имаше покрита веранда, а в средата на градината бяха разположени малки лехи, всяка от които се обработваше от някое от момичетата. Напролет те несъмнено изглеждаха красиви с нацъфтелите си цветя, но в края на януари бяха попарени и имаха убит кафяв цвят. Огледах се наоколо и потръпнах. Денят не бе никак подходящ за занятия на открито; не беше съвсем дъждовен, но въздухът беше просмукан от влага, идваща от стелештата се мъгла, а земята беше все още подгизнала от вчерашните порои. По-силните момичета тичаха наоколо и играеха на някакви динамични игри, опитвайки се да се стоплят, а по-болнавите се скупчиха на верандата и сред тях често се чуваше сухо покашляне.

Все още не бях разговаряла с никого и никой не ме забелязваше, затова стоях самичка, но това не ме потискаше, защото чувството на самота ми беше до болка познато. Подпрях се на един пилон на верандата, загърнах се в наметката си и опитвайки се да забравя студа, който ме пронизваше, и глада, който ме мъчеше, се отдадох на размишления и съзерцание. Разсъжденията ми бяха твърде неясни и половинчати – почти не познавах мястото, където се намирах в момента, а Гейтсхед и животът там ми се струваха твърде далеч. Настоящото беше смътно и странно, а бъдещето – обвито в неизвестност. Огледах приличната на манастир къща – голяма постройка, половината от която изглеждаше сива и стара, а другата половина беше сравнително нова и именно в нея бяха разположени класната стая и спалнята. Светлината проникваше там през високи прозорци с ромбоидни стъкла, а каменната табела над вратата гласеше:

„Институт Лоууд, реставриран през ... г. от Наоми Брукълхърст от Брукълхърст Хол от едноименния окръг. „Тъй да светне пред човеците светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят Небесния ваш Отец“, Евангелие от Матей, 5:16“.

Препрочетох тези думи няколко пъти, но не успях изцяло да вникна в значението им. Все още се чудех каква ли е връзката между първата част на посланието и цитата от Еван-

гелието, когато сухо покашляне зад мен ме накара да се обърна. Видях едно момиченце, седнало на каменна пейка наблизко. Тя беше приведена над някаква книга, която очевидно поглъщаше цялото ѝ внимание. От мястото си успях да зърна заглавието – четеше „Раселас“⁷, име, което ми се стори едновременно странно и привлекателно. Когато обръщаше страницата си, момичето погледна право в мен и аз я попитах директно:

– Интересна ли е книгата ти? – в мен се беше породило желание да я помоля да ми е заеме някой ден.

– На мен ми харесва – отвърна тя след миг-два, през които внимателно ме изучаваше.

– За какво се разказва? – продължих да задавам въпроси, чудейки се откъде събрах смелост да заприказвам непозната, което беше в пълен разрез с привичките и природата ми. Може би заниманието ѝ докосна чувствителна струна в душата ми – аз също обичах да чета, макар и по-детски четива, тъй като сложните бяха твърде трудно смилаеми за мен.

– Можеш да я разгледаш – каза момичето и ми подаде книгата.

Така и направих и един бегъл поглед ме убеди, че съдържанието не беше толкова грабващо като заглавието; книгата ми се стори скучна за лековатия ми вкус, тъй като в нея не пишеше нищо за феи и духове, и никакво разнообразие не лъхаше от гъсто изписаните ѝ страници. Върнах я на собственичката ѝ, която я прие мълчаливо и щеше отново да се вгълби в историята, ако не се бях осмелила отново да я прекъсна:

– Можеш ли да ми кажеш какво означава надписът над вратата? Какво е „Институт Лоууд“.

– Бъдещият ти дом.

– А защо се нарича институт? Различен ли е с нещо от другите училища?

– Училището е отчасти благотворително. И ти, и аз, както и всички останали тук, сме деца, които живеят от подаяния. Предполагам си сираче? Майка ти или баща ти са починали?

– И двамата са умрели, когато съм била много малка.

⁷ „Историята на Раселас, принц на Абисиния“ от Самюъл Джонсън (1709-1784), публикувана за първи път през 1759 г. Б.пр.

– Всички момичета тук са изгубили единия или и двамата си родители. Затова това училище е институт за обучение на сираци.

– Не си ли плащаме? Безплатно ли ни гледат?

– О, плащаме си. Роднините и приятелите ни плащам по петнадесет паунда годишно.

– Защо каза, че се издържа от подаяния?

– Защото петнадесет паунда не са достатъчни за издръжка и обучение, и разликата се набавя от дарения.

– И кои са благотелите ни?

– Доброжелателни дами и господа от околията или от Лондон.

– А коя е Наоми Брукълхърст?

– Дамата, която е платила за новата част от къщата, както пише на табелата, и чийто син се грижи за земите.

– Защо?

– Защото той е собственик и управител на училището.

– Значи къщата не принадлежи на високата дама с часовника, която каза, че ще обядваме хляб и сирене?

– На мис Темпъл ли? Боже мой, не. Де да беше така. Тя отговаря пред мистър Брукълхърст, който купува храната и дрехите ни.

– Той тук ли живее?

– Не, живее в едно огромно имение на около две мили оттук.

– А добър човек ли е?

– Той е свещеник. Казват, че върши много добрини.

– Мис Темпъл ли се нарича високата дама?

– Да.

– А как се казват другите учители?

– Името на червенобузата е мис Смит. Тя надзирава работата в помещенията и кроенето, тъй като тук сами си шием дрехите, престилките, палтата и всичко останало. Дребната дама с черна коса е мис Скачър, тя преподава история и граматика, и препитва втори клас. Онази с шала и вързаната с жълта панделка кърпичка е мадам Пиеро. Тя е френцужойка от Лил и преподава френски.

– Харесваш ли учителите?

– Достатъчно.
– Харесваш ли дребната чернокоса и мадам... не мога да произнеса правилно името ѝ.
– Мис Скачър е избухлива, така че внимавай да не я обидиш. Мадам Пиеро не е с лош характер.
– Но мис Темпъл е най-добра, нали?
– Тя е много добра и умна, и превъзхожда останалите със знанията си.
– Откога си тук?
– От две години.
– Сираче ли си?
– Майка ми е починала.
– Щастлива ли си тук?
– Много въпроси задаваш. Дадох ти достатъчно отговори, сега бих искала да почета.

В този момент обаче прозвуча звънецът за обяд и влязохме вътре. Ароматът в трапезарията не бе много по-различен от онзи, който изпълни ноздрите ни на закуска. Обядът бе сервиран в две големи метални купи, от които се издигаше силна миризма, напомняща гранясало масло. Състоеше се от безвкусни картофи и странни резени месо с ръждив цвят. На всеки беше сервирана доста голяма порция от тази бърканица. Погълнах колкото можах, чудейки се дали храната всеки ден ще е такава.

След обела незабавно се върнахме в класната стая, за да продължим уроците до пет часа следобед.

Единственото по-забележително събитие от следобеда беше, че момичето, с което разговарях преди обяд, беше позорно изгонено в средата на стаята от часа по история от мис Скачър – наказание, което ми се видя във висша степен унижително, особено за голямо момиче като нея, тъй като изглеждаше поне тринадесетгодишна. Очаквах тя да покаже някакви признаци на неудобство или срам, но за моя изненада момичето нито заплака, нито се изчерви, а стоеше спокойно, макар и с каменно изражение, пред погледите на всички. „Как е възможно да понася всичко така стоически?“ зачудих се, знаейки, че ако бях на нейно място, щях да искам земята да се разтвори и да ме погълне. Тя сякаш мислеше за нещо, което съвсем не се

отнасяше до наказанието ѝ и не беше пред очите ѝ. Бях чувала, че има хора мечтатели и се чудех дали тя не е една от тях. Погледът ѝ беше забит в пода, но бях убедена, че не го вижда. Взорът ѝ беше насочен навътре, към сърцето ѝ. Вярвам, че тя мислеше за спомените си от миналото, не за настоящето. Запитах се какво момиче е – добро или лошо.

Малко след пет отново хапнахме по половин филийка черен хляб и чаша кафе. С удоволствие изядох дажбата си, но нямаше да откажа и още една – все още бях гладна. След половинчасова почивка трябваше да подготвяме уроците си. Вечерята ни се състоеше от чаша вода и парче овесен сладкиш. Преди лягане прочетохме молитвите си. Така приключи първият ми ден в Лоууд.

6

Следващият ден започна като предходния – станахме и се облякохме на оскъдната светлина на свещите, с единствената разлика, че този път трябваше да се лишим от лукса да измием лицата си, тъй като водата в каните беше замръзнала. Миналата вечер времето се беше обърнало и свирепият североизточен вятър, който цяла нощ свиреше през пукнатините на спалнята и ни караше да треперим като листа в леглата си, беше превърнал водата в лед.

Още преди края на сутрешните молитви имах чувството, че ще умира от пронизващия ме студ. Най-сетне дойде закуската, която този път, слава Богу, не беше прегорена, но за сметка на това беше оскъдна, а толкова много ми се искаше да я удвоят.

През деня ме разпределиха в четвърти клас и ми дадоха ежедневни задачи, за които да отговарям. До този момент само наблюдавах живота, който кипеше в Лоууд, но вече щях да бъда част от него. Не бях свикнала да заучавам наизуст, затова уроците ми се сториха хем дълги, хем трудни. Допълнително ме объркваше и честата промяна на заниманията и когато в три часа мис Смит ме изпрати в един тих ъгъл с два ярда муселин и шивашки принадлежности със заръката да го подгъна,

се зарадвах. Почти всички ученички вече шиеха, един-единствен клас все още четеше, скупчен около мис Скачър. Тъй като наоколо бе тихо, ясно се чуваше темата на урока им, както и извиненията, с които момичетата се оправдаваха, и порицанията или похвалите, отправяни към тях от учителката.

Четяха английската история, а сред ученичките беше и моята позната от верандата, която в началото на урока беше начело на класа, но поради някои грешки в произношението и невниманието към препинателните знаци, внезапно се оказа последна. Дори в това окаяно положение мис Скачър продължаваше да я натрапва на вниманието на околните с различни обръщения:

– Бърнс – явно това беше фамилията ѝ, тъй като към ученичките в Лоууд никога не се обръщаха на малко име – стъпила си странично на обувката си, застани прилично! Бърнс, много неприятно си издаваш брадичката, прибери я. Бърнс, настоявам да стоиш с изправена глава. Няма да толерирам подобно поведение – и тъй нататък, и тъй нататък.

След повторното прочитане на същата глава мис Скачър започна да препитва ученичките. Урокът обхващаше част от управлението на Чарлз I и имаше множество въпроси за пристанищните такси, комисионните и корабните пари, на които момичетата не можеха да отговорят. Но и най-малкото затруднение се разрешаваше моментално, щом дойдеше ред на Бърнс, в чиято памет се беше съхранил целият урок, поради което тя винаги имаше готов отговор за всичко. Очаквах мис Скачър да я похвали, но вместо това тя внезапно ѝ се скара:

– Ах, ти, мръсно, неприятно момиче! Въобще не си изчистила ноктите си сутринта!

Бърнс не отвърна и отново се зачудих на мълчанието ѝ. Лесно можеше да обясни, че не е могла нито да се измие, нито да изчисти ноктите си, тъй като водата беше замръзнала.

Вниманието ми беше привлечено от мис Смит, която ме помоли да държа чиле конци и докато ги навиваше от време на време ми задаваше различни въпроси – ходила ли съм на училище досега, мога ли да шия и плета, и докато не ме освободи не можех да следя действията на мис Скачър. Когато седнах на мястото си последната тъкмо беше дала нареждане, в изпълне-

ние на което Бърнс незабавно напусна класа, за да се завърне минута по-късно от малката вътрешна библиотека с пръчка в ръка, завършваща със сноп ремъци, привързани в единия край. Тя уважително подаде зловещия инструмент на мис Скачър и без да чака подканяне, разхлаби престилката си. Без да се колебае, учителката нанесе един парещ удар върху врата на момичето, където пръчките оставиха около дузина болезнени следи. От очите на Бърнс не се отрони и сълза. Аз спрях да шия, разтреперана от безсилен гняв, но нейното тъжно изражение не се промени дори на йота.

– Грубо момиче! – възкликна мис Скачър. – Нищо не може да промени ужасните ти навици. Отнеси обратно пръчката.

Бърнс се подчини. Хвърлих ѝ бегъл поглед, когато излизаше от библиотеката и забелязах, че прибира кърпичката в джоба си, а по хлътналите ѝ страни лъщяха следи от сълзи.

Най-приятната част от деня в Лоууд беше часът за игра. Парчето хляб и глътката кафе, които ни даваха към пет часа, макар и да не ни засищаха, поне ни съживяваха. В края на дългия ден ни беше позволено да се държим по-свободно, а класната стая беше по-топла от сутринта, тъй като огънят гореше малко по-силно, за да може пламъците да компенсират липсата на свещи. Глъчката, която ни бе позволено да вдигнем, наред с червените отблясъци по стените, създаваше измамно усещане за свобода.

Вечерта след като мис Скачър наби Бърнс с пръчката, както обикновено се разхождах самичка сред пейките, масите и групичките смеещи се момичета. Когато минех покрай прозореца, повдигах леко завесите, за да погледам силния сняг, който се беше натрупал долу под прозорците. Доближавайки ухо до прозореца, за да се дистанцирам от жизнерадостното бърборене в стаята, можех да чуя печалния рев на вятъра.

Вероятно ако бях дошла от щастлив дом с любещи родители, в този час от деня тъгата от раздялата щеше да е нетърпима, вятърът щеше до болка да натъжи сърцето ми, а гласовете да смутят покоя ми. Но аз изпитвах странно задоволство и като в опиянение исках вятърът да бучи още по-силно, а глъчката да прерасне във врява.

Криволичейки между пейките и масите, стигнах до една от камините. Коленичих до голямата метална решетка и открих Бърнс, смълчана и изцяло погълната от книгата, която четеше на мъждивата светлина от жаравата.

– Все още ли четеш „Раселас“? – попитах, изниквайки зад гърба ѝ.

– Да, скоро ще я свърша – отвърна ми тя.

След пет минути тя хлопна корицата, което ме зарадва. Реших, че най-сетне ще успея да я заговоря и седнах на пода край нея.

– Как е името ти, освен Бърнс?

– Хелън.

– Отдалеч ли си?

– Идвам от север, почти при шотландската граница.

– Ще се върнеш ли някой ден там?

– Надявам се, но кой може да е сигурен в бъдещето.

– Сигурно много ти се иска да напуснеш Лоууд?

– Че защо? Изпратиха ме тук да получа образование. Безполезно би било да си тръгна преди това.

– Но мис Скачър е толкова жестока към теб.

– Жестока ли? Не бих казала. Строга е, защото не харесва недостатъците ми.

– На твоє място нямаше да я харесвам и щях да ѝ се опълча. Ако ми посегне с онази пръчка, ще я изтръгна от ръцете ѝ и ще я счупя пред нея.

– Най-вероятно няма да сториш нищо подобно, но дори и да го направиш, мистър Брукълхърст ще те изключи от училището, което ще е голям позор за роднините ти. Далеч по-добре е търпеливо да издържиш болка, която само ти изпитваш, отколкото да направиш нещо прибързано, последствията от което ще засегнат всичко, свързано с теб. Освен това Библията ни учи да отвръщаме на лошото с добро.

– Толкова е унижително да те ударят пред всички и да те изправят в средата на стая, пълна с хора. А и ти си толкова голяма, аз съм доста по-малка от теб и пак не бих го понесла.

– Твой дълг е да понасяш, ако няма как да го избегнеш. Само глупавите и слабите твърдят, че не могат да понесат нещо, което съдбата им поднася.

Слушах я с недоумение – не разбирах този неин философски стоицизъм, още по-малко схващах снизхождението, което проявяваше към мъчителката си. Въпреки това смътно долавях, че Хелън Бърнс вижда нещата в светлина, невидима за моите очи. Предполагах, че може както да е права, така и да греши, но не възнамерявах да се задълбочавам във въпроса. Подобно на Феликс оставих разсъжденията за по-подходящо време.

– Казваш, че имаш недостатъци, Хелън. Какви са те? На мен ми се виждаш много добра.

– Надявам се тогава да съм ти пример да не съдиш по външния вид. Както мис Скачър каза, аз съм разсеяна, почти никога не поддържам ред, небрежна съм и забравям правилата; чета книги, вместо да си уча уроците; нямам подход към нещата и понякога, точно като теб заявявам, че *не понасям* да ми нареждат. Всичко това провокира мис Скачър, която по природа е подредена, точна и взискателна.

– Освен това е раздразнителна и жестока – добавих аз, но Хелън се престори, че не ме е чула, и вместо да отвърне, запази мълчание. – И мис Темпъл ли е така сурова с теб?

Щом споменах името на мис Темпъл, слаба усмивка се промъкна на устните на момичето.

– Мис Темпъл е изпълнена с добрина. Тежи ѝ да е строга дори с най-лошите в училище. Тя вижда грешките ми и мило ги изтъква. Ако направя нещо правилно, не се скъпи на похвали. Едно от най-ярките доказателства за лошия ми нрав е, че дори разумните ѝ доводи не могат да изтръгнат недостатъците ми, както похвалите ѝ, които ценя така високо, не подхранват в мен желание да се поправа.

– Интересно – казах. – А е толкова лесно да внимаваш.

– За теб със сигурност е лесно. Наблюдавах те в часовете тази сутрин – през цялото време следеше урока старателно и мислите ти бяха ангажирани с обясненията на мис Милър и въпросите, които ти задаваше. Аз пък, обратно, непрестанно се разсейвам и вместо усърдно да слушам мис Скачър, често дори не чувам гласа ѝ. Като че изпадам в някакъв сън. Понякога се връщам в Нортъмбърленд и долавям около себе си ромолетото на потока, който тече през Дийпден, близо до къщата ни.

И щом дойде моят ред да отговоря на зададения ми въпрос, не мога да обеля и дума, тъй като вместо урока съм слушала въображаемия поток.

– Но днес отговаряше така хубаво!

– Беше чист късмет, че темата ме заинтригува. Този следобед, вместо да мечтая за Дийпден, се чудех как може човек, който се стреми да постъпва правилно, да действа толкова неразумно и несправедливо, както на моменти е правил Чарлз I, който въпреки честността и добросъвестността си, за съжаление, не е виждал по-далеч от привилегиите на короната. С малко повече далновидност е можел да предугади настроенията на съвременниците му. Все пак харесвам Чарлз, уважавам го и най-вече го съжалявам. Враговете му са били от най-лошите – пролели са кръвта му, без да имат това право. Убили са го най-безсрамно!

Хелън говореше повече на себе си и очевидно беше забравила, че не разбирам всичко, което казва, тъй като бях невежа по тази тема. Затова я върнах към първоначалния ни разговор:

– Когато мис Темпъл ти говори, разсейваш ли се?

– Всъщност доста рядко. Нещата, които тя казва, като цяло се различават от моите собствени размишления. Освен това изказът ѝ изключително ми допада и информацията, която ни поднася, обикновено е точно онази, която искам да получа.

– Значи тогава с мис Темпъл си добра?

– Да, по един пасивен начин, тъй като не полагам усилия, а просто се нося по течението. В подобна добрина няма нищо похвално.

– Напротив, има и то много. Добра си с тези, които се държат добре с теб. Към това се стремя аз. Ако човек винаги отвърща с покорство на жестокостта, лошите винаги ще получават своето, никога няма да се страхуват, нито ще се променят, а напротив – ще стават все по-лоши. Когато те ударят безпричинно, трябва да нанесеш също толкова силен удар, за да дадеш урок на насилника. Убедена съм в това.

– Надявам се, че ще промениш възгледите си, когато пораснеш, все пак още си само малко, неуго момиченце.

– Но аз го чувствам отвътре, Хелън. Омразата ми е насочена към онези, които въпреки всички ми усилия да ги зарадвам, упорито ме ненавиждат. Трябва да се борим срещу несправедливите наказания, това е толкова естествено, колкото е естествено да отвръщаме с обич на привързаността и с наказание на лошите постъпки.

– Езичниците и диваците също смятат така. Християните, за разлика от тях, са цивилизовани и отричат подобни идеи.

– Но как е възможно? Не разбирам.

– Насилието не преборва омразата. А отмъщението не е най-добрият балсам за раните.

– А какво тогава?

– Прочети Новия завет и обърни внимание на думите на Христос, на действията му. Направи думите му свое кредо, а делата му – модел за подражание.

– Какво казва той?

– Обичай враговете си, благославяй недоброжелателите си, прави само добро на онези, които те използват.

– Тогава би трябвало да обичам мисис Рийд и да благославям сина ѝ Джон, което е абсолютно невъзможно.

Хелън Бърнс ме помоли за обяснение и аз ѝ разказах страданията и негодуванието си, без да прикривам или смекчавам горчилката в думите си.

Хелън търпеливо ме изслуша докрай. Очаквах някаква реакция от нейна страна, но тя остана безмълвна. Накрая припряно запитах:

– Не смяташ ли, че мисис Рийд е коравосърдечна, лоша жена?

– Несъмнено се е отнесла зле с теб, защото и тя, подобно на мис Скачър, не понася определени черти в характера ти. Удивява ме обаче колко дословно помниш думите и делата ѝ. Явно са оставили изключително дълбок отпечатък в сърцето ти. Никоя несправедливост досега не ме е белязала толкова силно. Няма ли да си по-щастлива, ако забравиш жестокостта ѝ, наред с емоциите, които предизвиква у теб? Животът е твърде кратък, за да подхранваме ненавистта у себе си и да обърщаме внимание на всяка неправда. Ние сме и трябва да се стремим да бъдем едно цяло с недостатъците си, но вярвам,

скоро ще настъпи денят, в който ще се отърсим от тях и отхвърляйки тленната си обвивка в едно с нея ще ни напуснат и всички унижения и грехове. Ще се запази само непреходният дух, неуловимият принцип на светлината и мисълта, както Творецът го е създал за всеобщо вдъхновение, за да може да се върне отново при Него и да се причести или дори да се издигне до небесните висини на серафимите. Обратно, дали е възможно пропадането на човек в дявол? Отказвам да го повярвам и това е мое лично верую, което никой не ме е учил да проповядвам и което рядко споделям, но ми вдъхва радост и упование, тъй като дава надежда за всички ни, че вечността не е някакъв ужасяващ пъкъл, а носи мир и покой на душата. Вярвайки в това, мога лесно да отделя престъплението от извършителя му и докато искрено прощавам на престъпника, да продължавам да осъждам деянието му. Така мъстта никога не намира място в сърцето ми, падението не ме отвращава твърде силно, а несправедливостта не ме пречупва. Живея в хармония, с взор, обърнат към края.

Главата на Хелън обикновено беше отпусната и клюмна още по-ниско, щом довърши изречението си. Прочетох в погледа ѝ, че не желае да разговаря повече с мен и предпочита да остане насаме с мислите си. За съжаление, обаче, не успя да размишлява дълго. Една от отговорничките, голямо и грубо момиче, се приближи и кресна със силен къмбърландски⁸ акцент.

– Хелън Бърнс, ако не подредиш незабавно шкафа си и не си сгънеш ръкоделието, ще извикам мис Скачър да ги види!

Хелън въздъхна и се отърси от мислите си, след което се подчини на отговорничката, без да гъкне или да се забави дори за миг.

⁸ Графство в северозападна Англия. Б. пр.